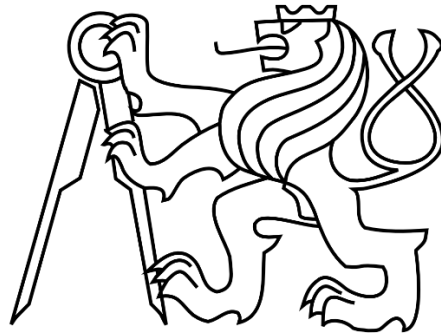

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE

Fakulta strojní

Pevnostní výpočet nápravy hnacího
dvojkolí kolejového autobusu

Bakalářská práce

Autor: Tadeáš Klobouček
Studijní program: Strojírenství
Studijní obor: Konstruování podporované počítačem
Vedoucí práce: doc. Ing. Josef Kolář, CSc.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení: **Klobouček** Jméno: **Tadeáš** Osobní číslo: **424064**
Fakulta/ústav: **Fakulta strojní**
Zadávající katedra/ústav: **Ústav automobilů, spalovacích motorů a kolejových vozidel**
Studijní program: **Strojírenství**
Studijní obor: **Konstruování podporované počítačem**

II. ÚDAJE K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Název bakalářské práce:

Pevnostní výpočet nápravy hnacího dvojkolí kolejového autobusu

Název bakalářské práce anglicky:

Strength calculation of the axle wheelset for the railway-bus

Pokyny pro vypracování:

Seznamte se s koncepčním řešením částečně nízkopodlažního kolejového autobusu a proveďte základní posouzení řešení hnací nápravy jednonápravového podvozku s vnitřním nebo vnějším rámem podvozku. Vypracujte:

1. Rozbor základních silových účinků působících na dvojkolí.
2. Základní pevnostní výpočet nápravy: a) pro vnější podvozkový rám, b) pro vnitřní podvozkový rám
3. Hmotnostní analýzu obou provedení provedení dvojkolí.
4. Průvodní technickou zprávu a sestavné výkresy hnací nápravy pro vnější a vnitřní podvozkový rám.

Seznam doporučené literatury:

Odborné časopisy, firemní literatura, patentová literatura, normy. Skripta ČVUT:

KOLÁŘ, J.: Teoretické základy konstrukce kolejových vozidel

ŠÍBA, J.: Kolejová vozidla II, ŠÍBA, J.: Kolejová vozidla II - pojezd

MARUNA, Z., HOFFMANN, V., KOULA, J., KROUPOVÁ, Z.: Metodika konstruování kolejových vozidel - osobní a nákladní podvozky

Jméno a pracoviště vedoucí(ho) bakalářské práce:

doc. Ing. Josef Kolář, CSc., ústav automobilů, spalovacích motorů a kolejových vozidel FS

Jméno a pracoviště druhé(ho) vedoucí(ho) nebo konzultanta(ky) bakalářské práce:

Datum zadání bakalářské práce: **23.04.2018** Termín odevzdání bakalářské práce: **13.7.2018**

Platnost zadání bakalářské práce:

doc. Ing. Josef Kolář, CSc.
podpis vedoucí(ho) práce

doc. Ing. Oldřich Vítek, Ph.D.
podpis vedoucí(ho) ústavu/katedry

prof. Ing. Michael Valášek, DrSc.
podpis děkana(ky)

III. PŘEVZETÍ ZADÁNÍ

Student bere na vědomí, že je povinen vypracovat bakalářskou práci samostatně, bez cizí pomoci, s výjimkou poskytnutých konzultací. Seznam použité literatury, jiných pramenů a jmen konzultantů je třeba uvést v bakalářské práci.

26.4.2018
Datum převzetí zadání

Podpis studenta

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně pouze za odborného vedení vedoucího práce. Veškeré zdroje informací, ze kterých jsem čerpal, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze dne 13.7.2018

.....

Tadeáš Klobouček

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval doc. Ing. Josefu Kolářovi, CSc. za odborné vedení, ochotu, čas a za poskytnutí cenných rad v průběhu zpracování bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat své rodině a přátelům za jejich podporu.

Anotační list

Jméno autora:	Tadeáš
Příjmení autora:	Klobouček
Název práce:	Pevnostní výpočet nápravy hnacího kolejového autobusu
Title	Strenght Calculation of the Axle wheelset of the Railway-bus
Rozsah práce:	Počet stran: 53 Počet obrázků: 23 Počet tabulek: 10 Počet grafů: 18 Počet příloh: 2
Akademický rok:	2017 / 2018
Studijní program:	Strojírenství
Studijní obor:	Konstruování podporované počítačem
Ústav:	Ústav automobilů, spalovacích motoru a kolejových vozidel
Vedoucí práce:	doc. Ing Josef Kolář, CSc.
Zadavatel tématu:	Fakulta strojní, ČVUT v Praze
Klíčová slova:	Kolejový autobus, dvojkolí, náprava, vnější rám, vnitřní rám, mez únavy, redukované napětí, hmotnost

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá návrhem nápravy dvojkolí konceptu částečně nízkopodlažního kolejového autobusu. Cílem bylo porovnat nápravu pro vnější podvozkový rám a nápravu pro vnitřní podvozkový rám a udělat základní rozbor silových účinků působících na tato dvojkolí. Byl proveden základní pevnostní výpočet pro obě nápravy a pomocí hmotnostní analýzy byly obě nápravy porovnány. Na závěr byly vypracovány návrhové výkresy pro obě nápravy.

Abstract

This bachelor thesis deals with the design of the axle of the concept of a partially low-floor railway bus. The aim was to compare the axle of the outer chassis frame and the axle of internal chassis frames and to make basic analyzes of the force effects on these wheelsets. The purpose was to provide a basic strength calculation for both axles and to compare the two axles by weight analysis. Design drawings were made for both axes.

Obsah

1. Úvod	8
2. Koncepční návrh.....	10
2.1. Typ pohonu	10
2.2. Schéma jednonápravového podvozku	11
3. Pevnostní analýza nápravy s vnějšími ložisky	13
3.1. Výpočet sil od pohyblivých hmot	13
3.2. Brzdící síly a momenty	18
3.3. Trakční síly a moment.....	18
3.4. Výpočet napětí a výsledná hmotnost nápravy	26
4. Pevnostní analýza nápravy s vnitřními ložisky	31
4.1. Výpočet momentů	31
4.2. Výpočet napětí a výsledná hmotnost nápravy	42
5. Hmotnostní porovnání.....	45
6. Závěr.....	46
Zdroje	47
Seznam obrázků	48
Seznam tabulek	49
Seznam grafů.....	50
Přílohy.....	51

1. Úvod

První kolejový autobus na našem území vyrobila firma Českomoravská-Kolbe-Daněk již v roce 1927. Šlo o autobus řady M120.001, který byl určen pro provoz na méně vytížených tratích. Svým vzhledem připomínal běžný autobus, neboť jeho konstrukce vycházela ze silničního autobusu Praga NO. I když zůstalo jen u prototypu, byl položen základ pro vývoj nových modelů. [1]

Obrázek 1: M 120.001 [1]

Dnes se na českých železnicích můžeme setkat hlavně s motorovými vozy řady 810 vyráběnými již od roku 1975. Tyto vozy prošly množstvím modernizací. Nejznámější modernizací je bezpochyby řada 814 RegioNova firmy Pars nova, z let 2005-2012. Vznikly tak dvou vozové i tří vozové jednotky.

Obrázek 2: RegioNova [4]

Modernizace zbylých starých vozů 810 probíhá v podstatě nepřetržitě. Od roku 2018 jsou na našich železnicích k vidění vozy pod názvem RegioMouse, které pro České dráhy modernizovala její dceřiná firma Dílny pro opravy vozidel, a.s. ve Veselí nad Moravou a v Přerově [2].

Obrázek 3: RegioMouse [3]

V rámci odborné výuky zaměřené na kolejová vozidla vznikl v rámci výzkumu v diplomových pracích na Fakultě strojní ČVUT koncept částečně nízkopodlažního kolejového autobusu pro regionální tratě, na kterém pracovali pod vedením doc. Ing. Josefa Koláře, CSc. studenti jak bakalářského, tak magisterského studijního oboru.

Obrázek 4: Koncept nízkopodlažního kolejového autobusu [6]

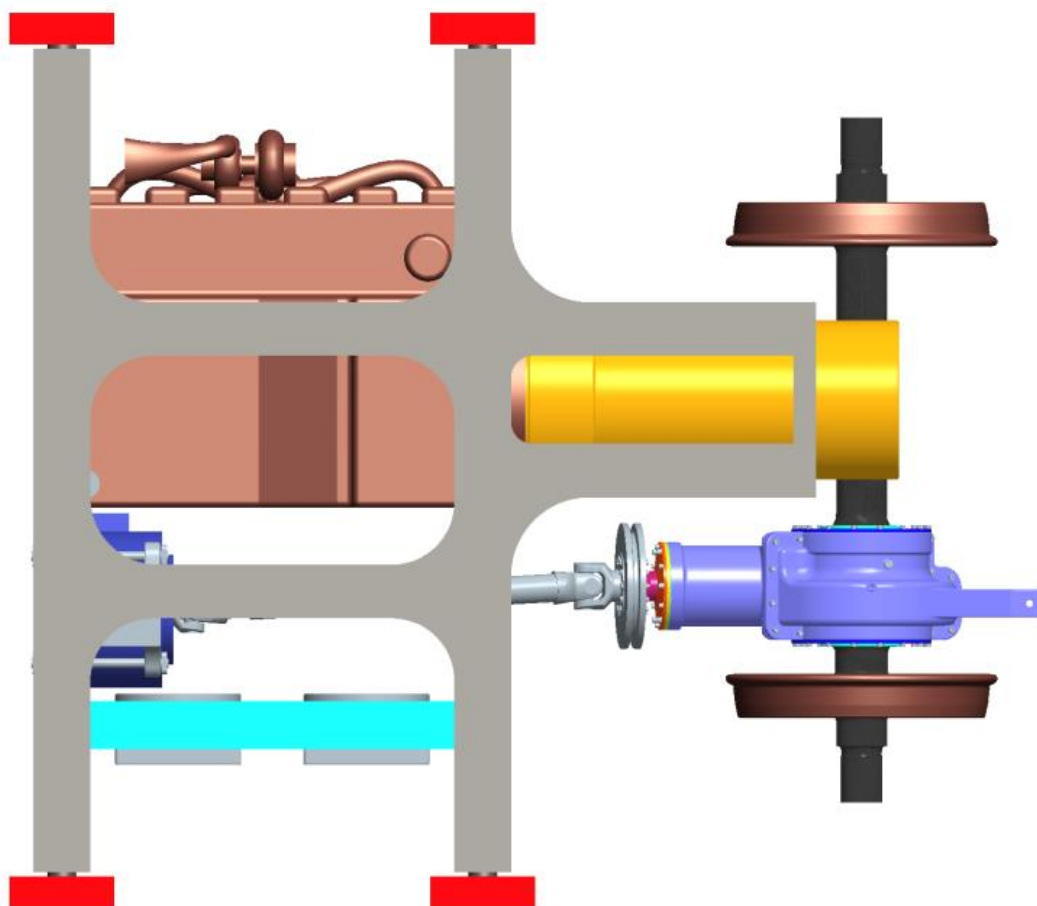
Návrhem skříně se zabýval M. Šíp [6], hybridním pohonem P. Hříbal [7], konstrukčním návrhem pohonu J. Mojžíš [8]. Moje bakalářská práce vychází a navazuje na diplomovou práci P. Vágnera [9] na téma Podvozek pro nízkopodlažní kolejový autobus z roku 2014.

2. Koncepční návrh

Úkolem mé bakalářské práce je porovnat výhody využití vnitřního podvozkového rámu pro koncept nízkopodlažního kolejového autobusu oproti vnějšímu řešení. Dále si kladu za cíl rozbor základních silových účinků působících na dvojkolí, provedení základního pevnostního výpočtu obou variant nápravy a hmotnostní porovnání obou náprav.

2.1. Typ pohonu

Způsob pohonu konceptu kolejového autobusu vychází z předešlých diplomových prací. Pohon kolejového autobusu byl navržen jako sériový hybrid, u něhož diesellový motor pohání trakční alternátor, který dodává energii elektromotoru. Při potřebě navýšení trakčního výkonu je energie dodávána z výkonnější baterie vozu, která je dobíjena při rekuperačním brzdění elektrodynamickou brzdou. Hnací moment elektromotoru je na nápravu přenášen pomocí kloubové hřídele, která je spojena s kuželovou nápravovou převodovkou. Schéma možného zapojení, viz Obrázek 5.

Obrázek 5: Zástavba pohonu - "power pack" [7]

V úvahu přichází i jiné typy pohonu dvojkolí. Například příčně orientovaný, částečně odpružený pohon, nebo příčně orientovaný plně odpružený pohon s dutou kloubovou hřídelí, či pohon tlapovým motorem. Všechny tyto typy pohonů mají díky použití čelních převodovek lepší účinnost než varianta s kuželovou převodovkou. Tyto pohony jsou ovšem použitelné pouze pro variantu s vnějším rámem. Varianta s vnitřním rámem je mnohem více omezená na prostor mezi koly, jehož šířku definuje tzv. míra rozkolí. Díky přítomnosti ložiskových domků a primárního vypružení mezi koly nezbyvá místo pro motor orientovaný příčně s čelní převodovkou. Proto uvažuji pouze podélnou zástavbu, viz Obrázek 5.

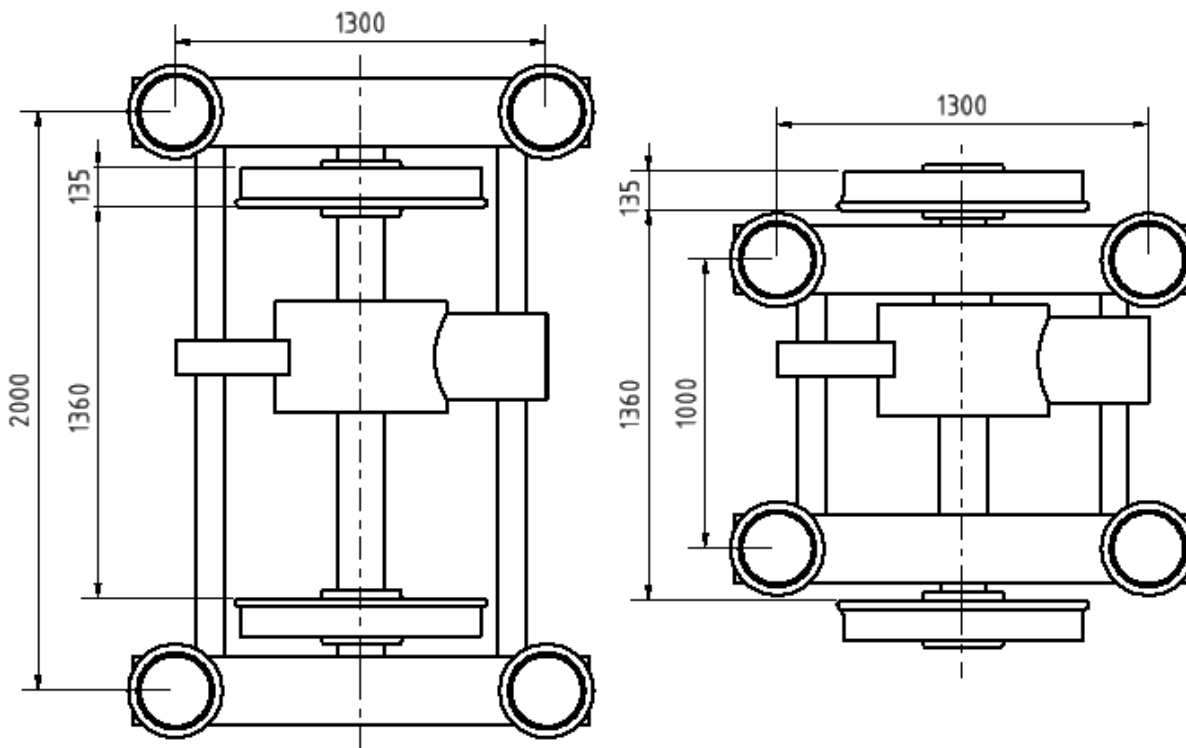
2.2. Schéma jednonápravového podvozku

Jednonápravový trakční podvozek vychází z diplomové práce P. Vágnera. Na Obrázku 6. jsou popsány jednotlivé díly podvozku, včetně jejich uspořádání. Tento model s vnějším rámem jsem použil jako základ a k němu jsem hrubě vymodeloval model pro nápravu s vnitřním rámem.

Obrázek 6: Jednonápravový trakční podvozek [9]

Na Obrázku 7. je vidět schématické rozložení vnějšího rámu podvozku (vlevo) a vnitřního rámu podvozku (vpravo). Pro oba podvozky je zachována vzdálenost styčných kružnic. Vzdálenost os ložisek je změněna z původních 2000 mm na 1000 mm. Vzdálenosti nápravové převodovky od os styčných kružnic jsou zachovány pro obě varianty.

Obrázek 7: Půdorys vnitřního a vnějšího rámu

Výhoda vnitřního rámu je úspora na hmotnosti oproti rámu vnějšímu. Tato úspora by mohla být v řádu desítek procent, a proto má smysl se touto problematikou zabývat. Každé snížení hmotnosti má za následek i snížení provozních nákladů a tím zefektivnění provozu.

Nevýhoda vnitřního rámu se projeví ve zmenšení vzdálenosti mezi osami ložisek. To má negativní dopad na úhlovou tuhost vypružení vozidla, která je pro $b_1=b_2=b$ definována vztahem:

$$k_{\varphi v} = 2b^2 \cdot \frac{k_{z1} \cdot k_{z2}}{k_{z1} + k_{z2}}$$

Zatímco u vnějšího rámu je míra $2b = 2000$ mm, u vnitřního rámu je $2b = 1000$ mm. To znamená, že při stejné osově (svislé) tuhosti k_{z1} a k_{z2} je úhlová tuhost u vnitřního rámu 4x menší, a proto je nutné u podvozku s vnitřním rámem použít torzní stabilizátory náklonu vozové skříně. Tento problém ovšem není předmětem této bakalářské práce, neboť jejím cílem je zabývat se návrhem náprav. Další nevýhodou je komplikovanější dostupnost nápravových ložisek. Oproti nápravám s vnějšími ložiskovými domky je nutné kvůli výměně valivých ložisek demontovat celá kola.

3. Pevnostní analýza nápravy s vnějšími ložisky

V této části se věnuji analýze vnější nápravy. Při řešení vycházím z normy ČSN EN 13104 pro poháněné nápravy. Tato norma rozebírá dimenzování náprav a kolových čepů podle rozboru silového zatížení. Náprava je v podstatě nosník na dvou podporách, kde na nosník působí akční síly a proti nim reakční síly v podporách. Tyto silové účinky mají dynamický průběh namáhání a mají neblahý vliv na životnost celého hnacího dvojkolí.

Norma dělí namáhající síly podle jejich vzniku na:

- síly od pohyblivých hmot
- brzdící síly a momenty
- trakční síly a momenty.

3.1. Výpočet sil od pohyblivých hmot

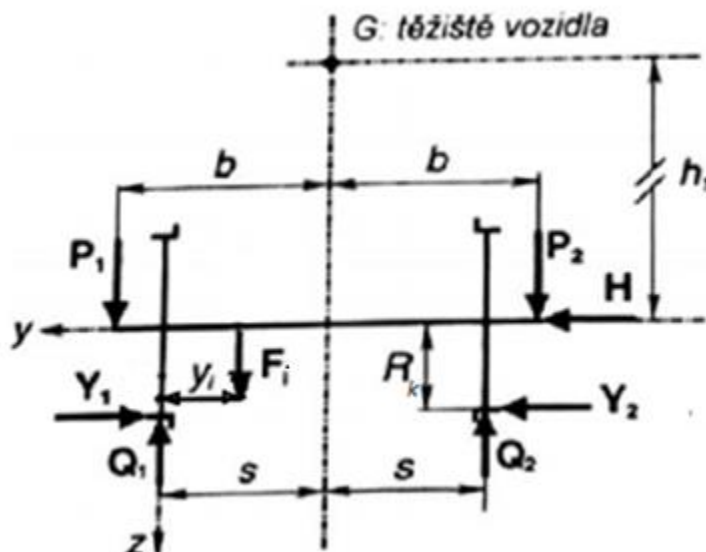
Nejprve musím stanovit hmotnost m_1 zatěžující čepy nápravových ložisek a hmotnost m_2 , která zahrnuje hmotnosti od samotného dvojkolí a od neodpružených hmotností. Protože neznám přesné hmotnosti dvojkolí, odhaduji hmotnost m_2 po konzultaci s vedoucím práce na cca $m_2 = 1000$ kg. Ze zadaného maximálního statického nápravového zatížení pro plně obsazený vůz $A_0 = 150$ kN a z gravitačního zrychlení $g = 9,81$ m/s² stanovuji dle níže odvozeného vztahu maximální hmotnost m_1 :

$$m_1 + m_2 = \frac{A_0}{g} = \frac{150\,000}{9,81} = 15290,5 \text{ kg}$$

$$m_2 = 1000 \text{ kg}$$

$$m_1 = 14290,5 \text{ kg}$$

Na Obrázku 8. je schéma rozložení sil působících na nápravu od pohyblivých hmot. V předchozím výpočtu jsem získal hmotnost m_1 , kterou teď použiji pro výpočet zatěžujících sil. Další potřebné geometrické rozměry a jejich hodnoty jsou vypsány níže, viz Tabulka 1.

Obrázek 8: Rozložení sil ohybového momentu M_x

Kde:

P_1 [N] je síla na přitíženém ložiskovém čepu nápravy

P_2 [N] je síla na odlehčeném ložiskovém čepu nápravy

Y_1 [N] je vodorovná příčná síla kolmá na osu kolejnice v přitíženém styku

Y_2 [N] je vodorovná příčná síla kolmá na osu kolejnice v odlehčeném styku

H [N] je příčná síla jako rozdíl $Y_1 - Y_2$

F_i [N] je tíha neodpružené nápravové převodovky

Tabulka 1: Význam a hodnoty použitých parametrů

Označení	Význam	Zadaná hodnota [m]
b	Vzdálenost středu ložiska od osy vozu	1
s	Vzdálenost styčné kružnice od osy vozu	0,75
y_i	Vzdálenost styčné kružnice od zatěžující síly	0,59
h_1	Výška těžiště nad středem nápravy	1,7
R_k	Poloměr styčné kružnice kola a kolejnice	0,425

Norma ČSN EN 13 104 stanovuje vztahy pro výpočet zatěžujících sil, viz Obrázek 8. Dosazením výše uvedených technických parametrů dvojkolí, viz Tabulka 1, jsem vypočetl velikost jednotlivých sil.

$$P_1 = \left(0,625 + 0,0875 \cdot \frac{h_1}{b}\right) \cdot m_1 = \left(0,625 + 0,0875 \cdot \frac{1,7}{1}\right) \cdot 14290,5 = 108\,472\,N$$

$$P_2 = \left(0,625 - 0,0875 \cdot \frac{h_1}{b}\right) \cdot m_1 = \left(0,625 - 0,0875 \cdot \frac{1,7}{1}\right) \cdot 14290,5 = 66\,765\,N$$

$$Y_1 = 0,35 \cdot m_1 \cdot g = 0,35 \cdot 14290,5 \cdot 9,81 = 49\,066\,N$$

$$Y_2 = 0,175 \cdot m_1 \cdot g = 0,175 \cdot 14290,5 \cdot 9,81 = 24\,533\,N$$

$$H = Y_1 - Y_2 = 0,175 \cdot m_1 \cdot g = 24\,533\,N$$

Pro výpočet síly F_i uvažuji hmotnost nápravové kuželové převodovky jako $m_{př} = 350$ kg. Protože je z části zavěšena na závěsce, uvažuji, že cca dvě třetiny hmotnosti nápravové převodovky zatěžují nápravu. Síla F_i je potom dána vztahem

$$F_i = m_{př} \cdot g \cdot \frac{2}{3} = 350 \cdot 9,81 \cdot \frac{2}{3} = 2289\,N$$

Síly Q_1 a Q_2 jsou svislé reakce koleje na přitížený a odlehčený ložiskový čep nápravy. Jelikož tratě mají jak levotočivé, tak pravotočivé oblouky, síly působící na nápravu nejsou symetrické. Musí se provést výpočet pro obě varianty přitížení, tedy jak pro přitížení levé, tak pravé strany a uvažovat nejméně příznivý stav. Vztahy pro výpočet reakčních sil:

a) Přitížená levá strana

$$Q_1 = \frac{1}{2s} \cdot [P_1 \cdot (b + s) - P_2 \cdot (b - s) + (Y_1 - Y_2) \cdot R_k + F_i \cdot (2s - y_i)]$$

$$Q_1 = \frac{1}{2 \cdot 0,75} \cdot [108472 \cdot (1 + 0,75) - 66765 \cdot (1 - 0,75) + (49066 - 24533) \cdot 0,425 + 2289 \cdot (2 \cdot 0,75 - 0,59)] = 123\,763\,N$$

$$Q_2 = \frac{1}{2s} \cdot [P_2 \cdot (b + s) - P_1 \cdot (b - s) - (Y_1 - Y_2) \cdot R_k + F_i \cdot (y_i)]$$

$$Q_2 = \frac{1}{2 \cdot 0,75} \cdot [66765 \cdot (1 + 0,75) - 108472 \cdot (1 - 0,75) - (49066 - 24533) \cdot 0,425 + 2289 \cdot (0,59)] = 53\,764\,N$$

b) Přítížena pravá strana

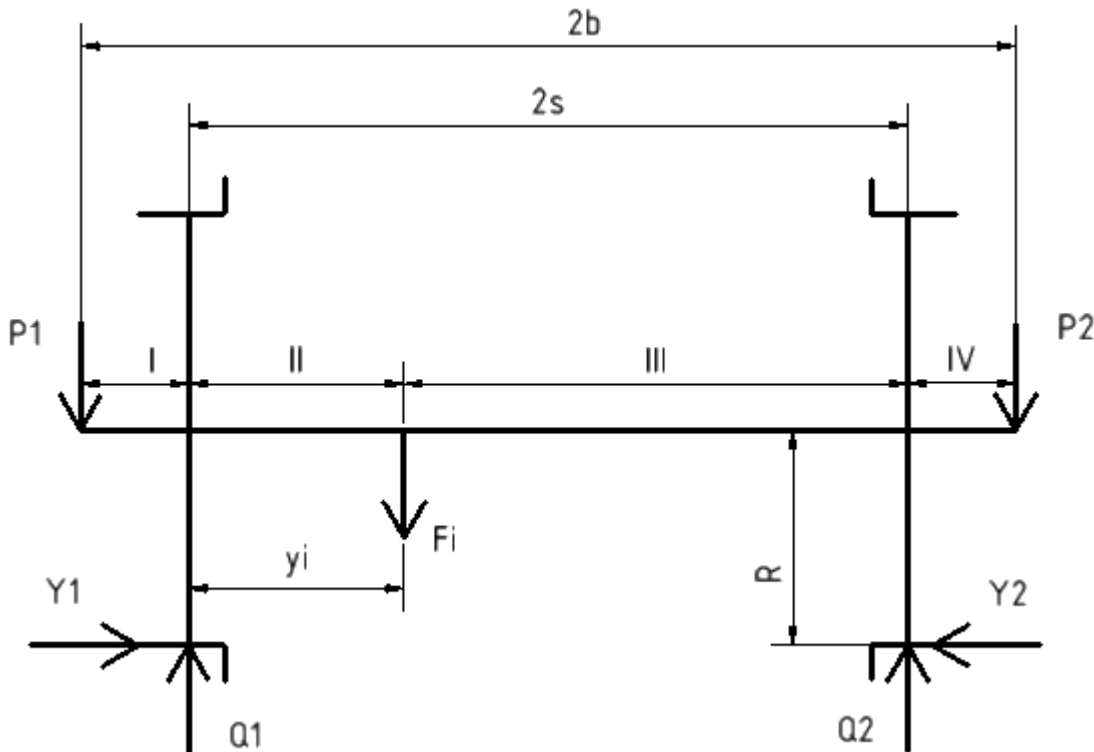
$$Q_1^* = \frac{1}{2s} \cdot [P_1 \cdot (b + s) - P_2 \cdot (b - s) + (Y_1 - Y_2) \cdot R_k + F_i \cdot (y_i)]$$

$$Q_1^* = \frac{1}{2 \cdot 0,75} \cdot [108472 \cdot (1 + 0,75) - 66765 \cdot (1 - 0,75) + (49067 - 24533) \cdot 0,425 + 2289 \cdot (0,59)] = 123\,275\,N$$

$$Q_2^* = \frac{1}{2s} \cdot [P_2 \cdot (b + s) - P_1 \cdot (b - s) - (Y_1 - Y_2) \cdot R_k + F_i \cdot (2s - y_i)]$$

$$Q_2^* = \frac{1}{2 \cdot 0,75} \cdot [66765 \cdot (1 + 0,75) - 108472 \cdot (1 - 0,75) - (49067 - 24533) \cdot 0,425 + 2289 \cdot (2 \cdot 0,75 - 0,59)] = 54\,252\,N$$

Ohybový moment M_x je důsledek zatížení silami P_1 , P_2 , Y_1 , Y_2 , F_i , Q_1 , Q_2 , resp. Q_1^* a Q_2^* . Podle rozmístění zatížení je náprava rozdělena na čtyři intervaly označené římskými číslicemi, viz Obrázek 9. resp. Obrázek 10.

Obrázek 9: Zatížení od pohyblivých hmot pro přítíženu levý ložiskový čep

Rovnice momentu M_x v jednotlivých intervalech pro přitěžování levého ložiskového čepu:

Pro interval I

$$M_x = P_1 \cdot y$$

Pro interval II

$$M_x = P_1 \cdot y + Y_1 \cdot R - Q_1 \cdot (y - b + s)$$

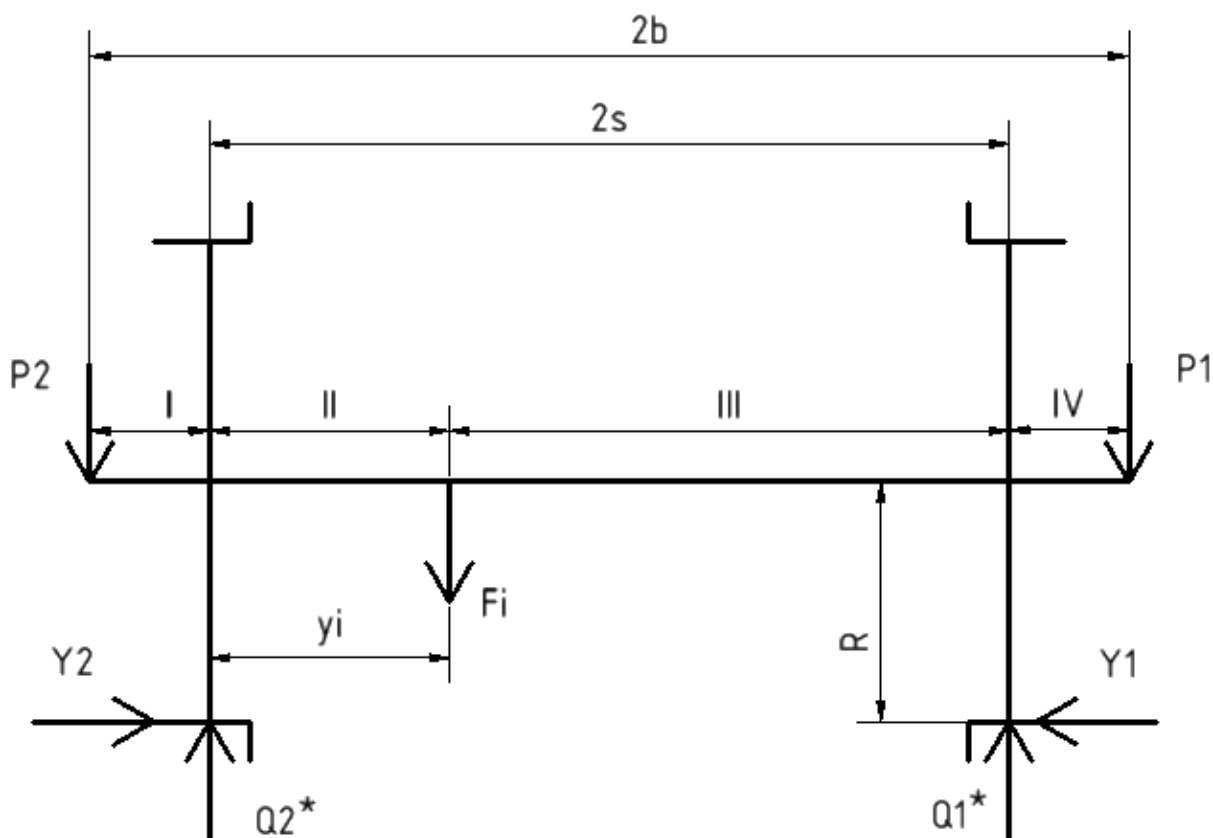
Pro interval III

$$M_x = P_1 \cdot y + Y_1 \cdot R - Q_1 \cdot (y - b + s) - F_i \cdot (y - b + s - y_i)$$

Pro interval IV

$$M_x = P_2 \cdot (2b - y)$$

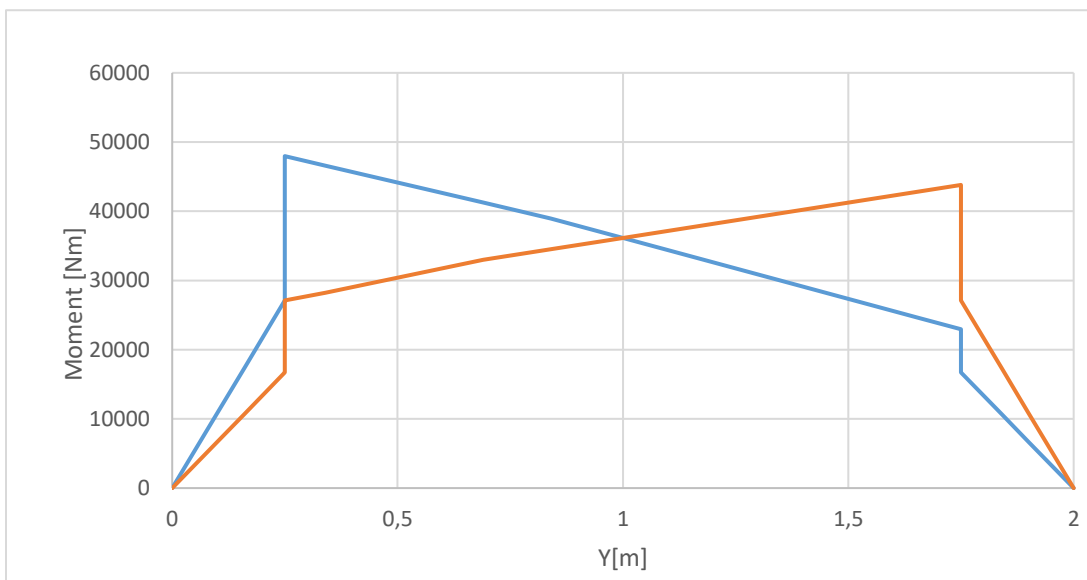
Kvůli změně rozložení sil při přitížení pravého ložiskového čepu jsou v rovnicích pro výpočet momentu M_x zaměněny jednotlivé členy tak, aby odpovídaly Obrázku 10.

Obrázek 10: Zatížení od pohyblivých hmot pro přitížený pravý ložiskový čep

Ohybový moment se liší podle toho, zda je přitěžován levý nebo pravý ložiskový čep. Modrou barvou je na Grafu 1. znázorněn ohybový moment pro levé přitížení a oranžovou barvou pro pravé přitížení. Z grafu vyplývá, že dvojkolí je nejvíce namáháno od pohyblivých hmot v místech pod přitíženými koly.

Graf 1: Ohybový moment M_x od pohyblivých hmot

3.2. Brzdící síly a momenty

Norma ČSN EN 13104 definuje brzdící síly a momenty pro různé rozložení a různý počet brzdících kotoučů umístěných buď na nápravě dvojkolí, nebo v kolech. Navrhovaný koncept má však brzdový kotouč umístěn na pastorku nápravové převodovky a provozně brzdí elektrodynamickou brzdou. Tato varianta ovšem není v normě popsána, a proto se normy nedrží. Koncept je navržen tak, aby mohl kolejový autobus jet v obou směrech jízdy bez nutnosti otáčení celého vozidla. Nezáleží proto na směru brzdného či hnacího momentu, neboť mohou nastat všechny varianty. Protože jsme omezeni adhezí mezi koly dvojkolí a kolejnicemi, uvažují brzdny moment stejně velký, jako moment hnací.

$$M_h = M_b = M_{adh}$$

3.3. Trakční síly a moment

Hnací moment uvažují stejně velký jako maximální moment adhezní. Předpokládám největší tažné síly, při suché koleji s koeficientem adheze $\mu = 0,4$. Vycházím z dynamického nápravového zatížení A a poloměru nepotřebovaného kola $R_k = 0,425 \text{ m}$. Dvojkolí nemůže přenést větší hnací moment než adhezní moment, v opačném případě by došlo k prokluzu kol.

$$A = Q_1 + Q_2 = 123\,763 + 53\,764 = 177\,527 \text{ N}$$

$$M_h = M_{adh} = A \cdot \mu \cdot R_k = 177\,527 \cdot 0,4 \cdot 0,425 = 30\,180 \text{ Nm}$$

$$M_h = F_{T12} \cdot R_2$$

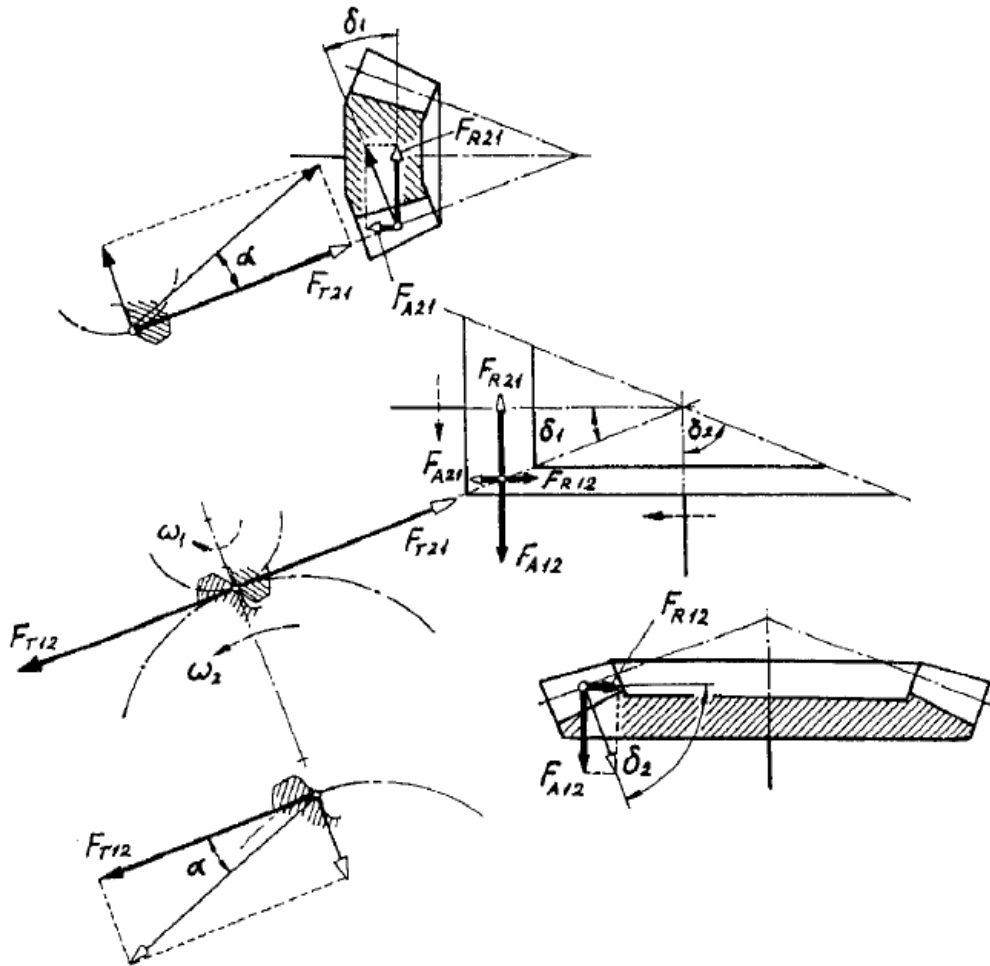
Pro výpočet zatěžující tečné síly F_{T12} je nutné znát některé parametry převodovky, a proto se nyní zabývám jejím hrubým návrhem. Převodový poměr (i) nápravové převodovky jsem zvolil podle práce P. Hříbala, ve které se zabývá hybridním pohonem [7], kde $i = 4,313$. Hodnotu modul jsem zvolil normalizovaně $m_n = 8 \text{ mm}$. Počet zubů na pastorku jsem zvolil $Z_1 = 13$, z toho vyplývá počet zubů na kuželovém kole $Z_2 = 56,069$, po zaokrouhlení tedy $Z_2 = 56$ a skutečné převodové číslo $i_{sk} = 4,308$. Z modulu a počtu zubů jsem získal průměry roztečných kružnic a úhly roztečných kuželů, viz Tabulka 2. V tabulce 2 jsou dále vztahy a výpočty pro tečné, radiální a axiální síly působící z pastorku na kolo a z kola na pastorek.

Tabulka 2: Parametry nápravové převodovky

		Pastorek		Kolo	
Převodový poměr	i_{sk}	4,308			
Modul	m_n	8 mm			
Počet zubu	Z_1, Z_2	Voleno	13	$z_2 = i \cdot z_1$	56
Úhel záběru	α	20°			
Průměr roztečné kružnice	D_1, D_2	$D_1 = m \cdot z_1$	104 mm	$D_2 = m \cdot z_2$	448 mm
Úhel roztečného kužele	δ_1, δ_2	$tg \delta_1 = \frac{z_1}{z_2}$	13,07°	$\delta_2 = 90 - \delta_1$	76,93°
Tečné síly	F_{T21}, F_{T12}	$F_{T12} = \frac{2 \cdot M_h}{D_2} = -F_{T21} = F_T$		134 729,9 N	
Radiální síly	F_{R21}	$F_{R21} = F_T \cdot tg \alpha \cdot \cos \delta_1$		-47 767,3 N	
	F_{R12}	$F_{R12} = F_T \cdot tg \alpha \cdot \cos \delta_2$		11 089,4 N	
Axiální síly	F_{A21}	$F_{A21} = F_T \cdot tg \alpha \cdot \sin \delta_1$		-11 089,4 N	
	F_{A12}	$F_{A12} = F_T \cdot tg \alpha \cdot \sin \delta_2$		47 767,3 N	

S ohledem na rovnováhu sil vyplývá, že radiální síla na jedno kolo je stejně velká (opačného směru) jako axiální síla působící na druhé kolo [5].

$$F_{R12} = -F_{A21} \text{ a } F_{R21} = -F_{A12}$$

Obrázek 11: Silové poměry kuželového soukolí s přímými zuby [5]

Při návrhu nápravové převodovky musím zkontrolovat, zda není překročen maximální přípustný průměr hlavové kružnice, který je definován vztahem [10]:

$$R_{2 \max} \leq R_k - (\Delta R_k + h_a + a + t + v)$$

Kde: ΔR_k je přípustné ojetí kola na poloměru

h_a je výška zubu ($h_a = m_n$)

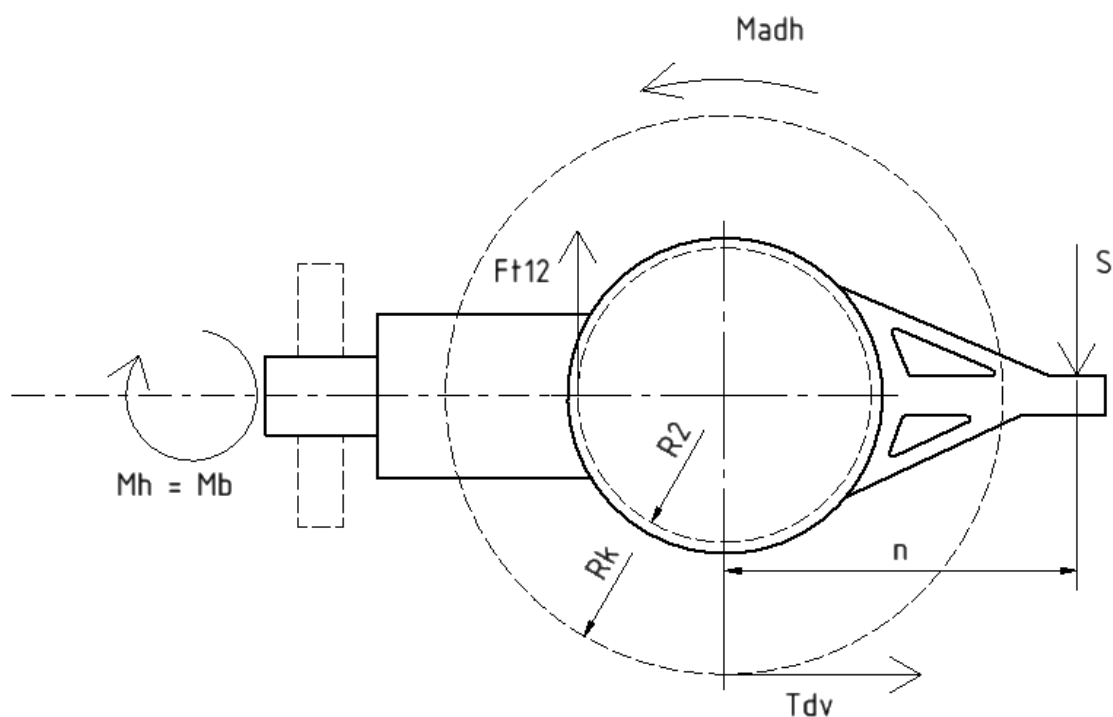
a je vůle mezi stěnou a výškou zubu ($a = m_n$)

t je tloušťka stěny převodové skříně ($t = 10$ mm)

v je minimální výška kinematického vztaženého obrysu (pro hnací vozidla $v = 80$ mm)

$$R_{2 \max} \leq 425 - (40 + 8 + 8 + 10 + 80) = 279 \text{ mm}$$

Mnou vypočtený poloměr $R_2 = 224$ mm tuto podmínku splňuje s rezervou 55 mm.

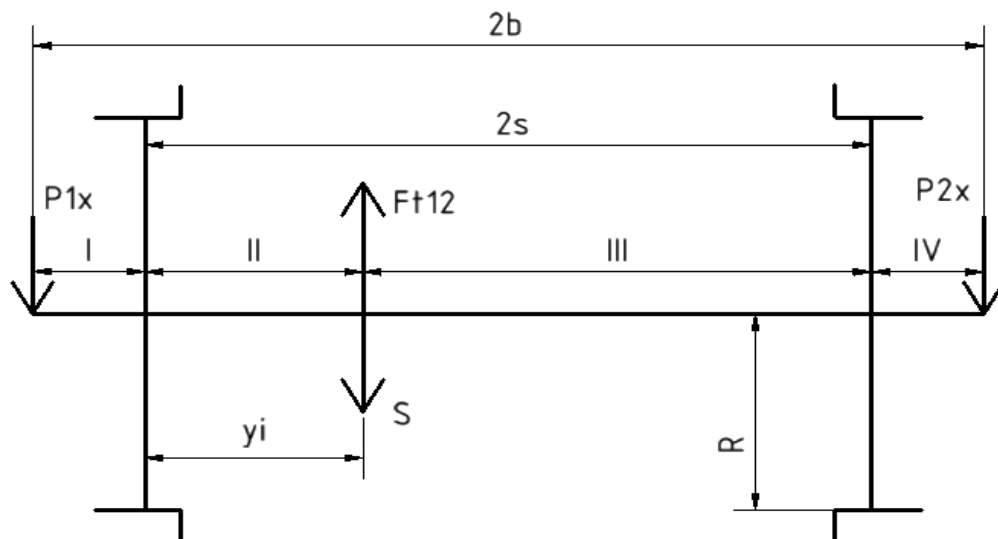
Obrázek 12: Zobrazení sil na nápravové převodovce

Kde:

- $M_h = M_b$ [Nm] je hnací, resp. brzdny moment
- S [N] je síla působící na závěsku nápravové převodovky
- T_{dv} [N] je podélná třecí síla mezi kolejemi a koly dvojkolí
- F_{T12} [N] je tečná složka hnací síly působící na kuželové kolo nalisované na nápravě
- n [m] je vzdálenost mezi osou nápravy a osou čepu závěsky

Na obrázku 12 je zobrazeno rozložení zatěžovacích sil od pohonu a podélnou třecí sílu. Síla v závěsce je vypočtena jako hnací moment dělený vzdáleností mezi osou nápravy a osou čepu závěsky.

$$S = \frac{M_h}{n} = \frac{30\,180}{0,53} = 56\,942,5\,N$$

Obrázek 13: Rozložení sil od pohonu v rovině y-z

Jelikož uvažují, že síla v závěsce působí ve stejné ose jako tečná složka hnací síly, jen v opačném směru a ložiska nápravové převodovky jsou ve stejné vzdálenosti od této osy, výsledná síla působící na nápravu od pohonu je rozdílem sil S a F_{T12} .

$$F_2 = F_{T12} - S = 134\,729,9 - 56\,942,5 = 77\,787,5 \text{ N}$$

P_{1x} a P_{2x} jsou reakční síly v ložiskách a platí pro ně vztahy:

$$P_{1x} = F_2 \cdot \frac{(b + s - y_i)}{2b} = 45\,116,7 \text{ N}$$

$$P_{2x} = F_2 \cdot \frac{(b - s + y_i)}{2b} = 32\,670,7 \text{ N}$$

Rovnice ohybového momentu M'_x od trakčních sil pro jednotlivé intervaly:

Pro Interval I

$$M'_x = P_{1x} \cdot y$$

Pro Interval II

$$M'_x = P_{1x} \cdot y$$

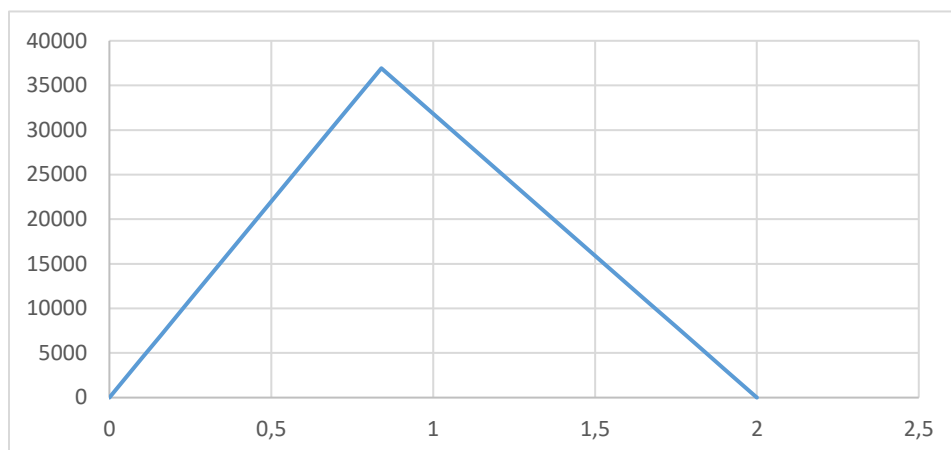
Pro Interval III

$$M'_x = P_{1x} \cdot y - F_2 \cdot (y - b + s - y_i)$$

Pro Interval IV

$$M'_x = P_{2x} \cdot (2b - y)$$

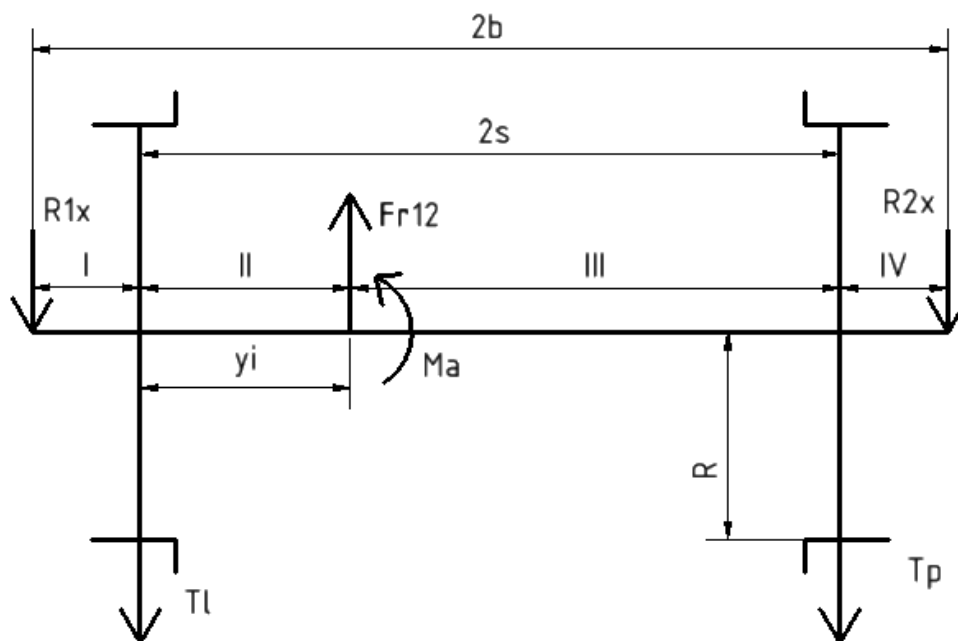
Graf 2: Ohybový moment M_x'

V grafu 2. je zobrazen výsledný průběh ohybového momentu M_x' .

Na obrázku 13. je znázorněno rozložení sil pro vodorovnou rovinu x-y. Moment M_a je axiální složka hnací síly F_{A12} na rameni R_2 a platí pro ni následující vztah:

$$M_a = F_{A12} \cdot R_2 = 10\,699,9 \text{ Nm}$$

Obrázek 14: Rozložení trakčních sil v rovině xy

Síla T_{dv} z Obrázku 11. je rekční třecí síla kolmá k působení reakce Q v opačném směru, než se otáčí kola dvojkolí. Z adhezní podmínky vyplývá nerovnost:

$$T_{dv} \leq Q \cdot \mu$$

Síla T_{dv} vlivem průjezdu zatáčkou není na obou kolech stejná, ale rozdělí se na T_L a T_P . Předpokládám, že obě koleje mají stejný koeficient adheze $\mu = 0,4$, a proto pro přitíženou levou stranu platí:

$$T_L = Q_1 \cdot \mu = 49\,505,1\,N$$

$$T_P = Q_2 \cdot \mu = 21\,505,5\,N$$

Pro přitíženou pravou stranu musí analogicky platit:

$$T_L^* = Q_2^* \cdot \mu = 21\,701\,N$$

$$T_P^* = Q_1^* \cdot \mu = 49\,309,8\,N$$

Reakce R_{1x} a R_{2x} jsou reakce v nápravových ložiskách a platí pro ně odvozené vztahy:

Pro přitíženou levou stranu:

$$R_{1x} = \frac{F_R \cdot (b - y_i + s) - M_a - T_L \cdot (b + s) - T_P \cdot (b - s)}{2b} = -44\,923,2\,N$$

$$R_{2x} = \frac{F_R \cdot (y_i + b - s) + M_a - T_L \cdot (b - s) - T_P \cdot (b + s)}{2b} = -14\,997,9\,N$$

Pro přitíženou pravou stranu:

$$R_{1x}^* = \frac{F_R \cdot (b - y_i + s) - M_a - T_L^* \cdot (b + s) - T_P^* \cdot (b - s)}{2b} = -24\,070\,N$$

$$R_{2x}^* = \frac{F_R \cdot (y_i + b - s) + M_a - T_L^* \cdot (b - s) - T_P^* \cdot (b + s)}{2b} = -35\,851,2\,N$$

Rovnice ohybového momentu M_z' pro jednotlivé intervaly dle obrázku 14, při přitížení levé strany:

Pro Interval I

$$M_z' = R_{1x} \cdot y + M_a$$

Pro Interval II

$$M_z' = R_{1x} \cdot y + M_a + T_L \cdot (y - b + s)$$

Pro Interval III

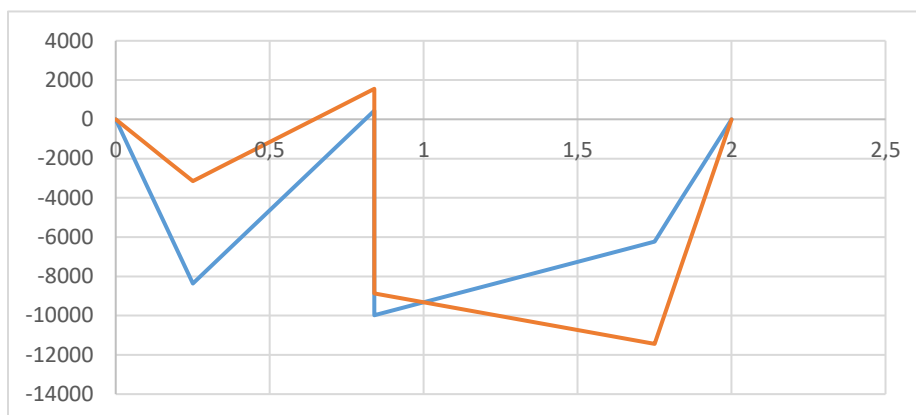
$$M_z' = R_{2x} \cdot (2b - y) - M_a + T_P \cdot (b + s - y)$$

Pro Interval IV

$$M_z' = R_{2x} \cdot (2b - y) - M_a$$

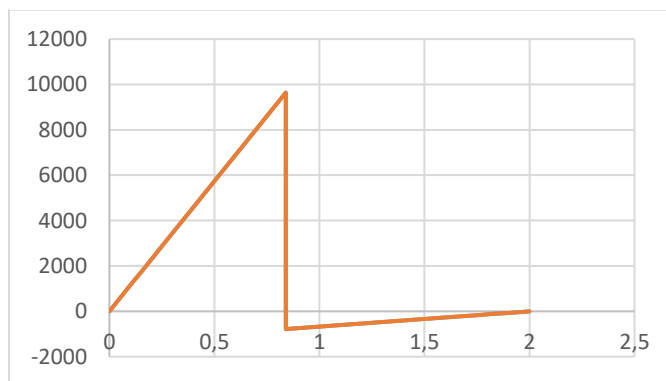

Graf 3: Ohybový moment M_z ' pro přetížení levé strany (modrá) a pravé strany (oranžová)

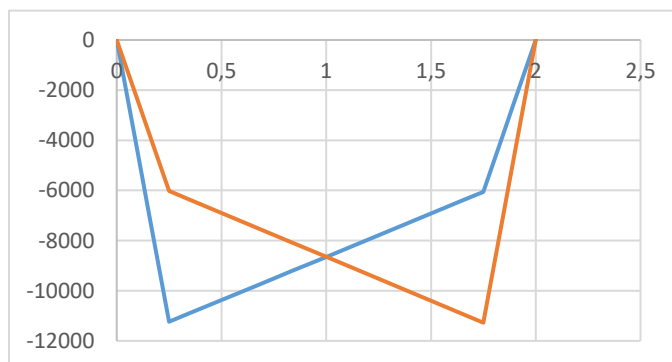

Graf 3. není zcela zřejmý, a proto přikládám další dva grafy. Graf 4. znázorňuje průběhy momentu bez uvažování třecích sil. Působí v něm pouze síly na ozubení. Graf 5. naproti tomu znázorňuje rozložení momentu bez sil z ozubení. Sečtením Grafu 4. a Grafu 5. vznikne původní Graf 3.

Graf 4: Průběh momentu M_z ' bez třecích sil

Graf 5: Průběh momentu M_z ' bez sil z ozubení

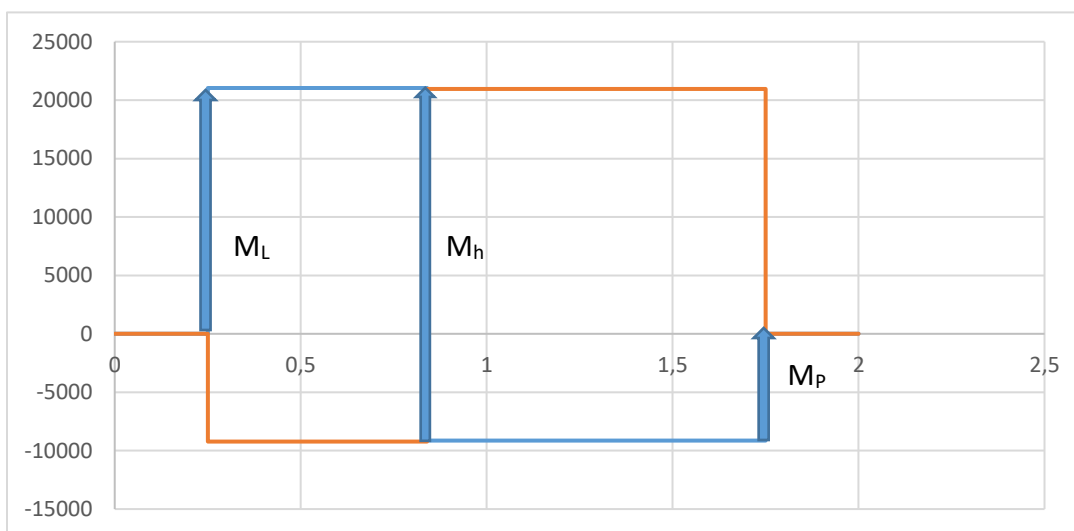
Kroutící moment M_y' závisí na silách T_L a T_P a platí pro něj vztah:

$$M_h = M_L + M_P = T_L \cdot R_k + T_P \cdot R_k = Q_1 \cdot \mu \cdot R_K + Q_2 \cdot \mu \cdot R_K$$

Tabulka 3: Hodnoty kroutících momentů

M_L	Kroutící moment na levém přitíženém kole	$M_L = T_L \cdot R_k$	21 039,7 Nm
M_P	Kroutící moment na pravém odlehčeném kole	$M_P = T_P \cdot R_k$	9 139,8 Nm
M_L^*	Kroutící moment na levém odlehčeném kole	$M_L^* = T_L^* \cdot R_k$	9 222,8 Nm
M_P^*	Kroutící moment na pravém přitíženém kole	$M_P^* = T_P^* \cdot R_k$	20 956,7 Nm

Graf 6: Průběh kroutícího momentu M_y' pro přitíženou levou (modrá) a pravou (oranžová) stranu

Nyní jsou vypočteny všechny potřebné průběhy momentů a lze odvodit napětí v jednotlivých průřezích nápravy.

3.4. Výpočet napětí a výsledná hmotnost nápravy

Na vnější nápravě sleduji celkem 13 důležitých míst, viz Obrázek 14. Jsou to místa, ve kterých se buď mění geometrie nápravy, nebo zde působí zatěžující síly. Norma ČSN EN 13 104 udává vztahy pro výpočet hlavních napětí, a proto se jí budu držet. Výsledný moment M_R je počítán pro každý průřez nápravy zvlášť, podle vztahu:

$$M_R = \sqrt{(M_x + M_x')^2 + M_y'^2 + M_z'^2}$$

Normálové napětí má hodnotu:

$$\sigma_n = \frac{32 \cdot \sqrt{(M_x + M_x')^2 + M_z'^2}}{\pi \cdot D^3}$$

Torzni napětí má hodnotu:

$$\sigma_t = \frac{16 \cdot M'_y}{\pi \cdot D^3}$$

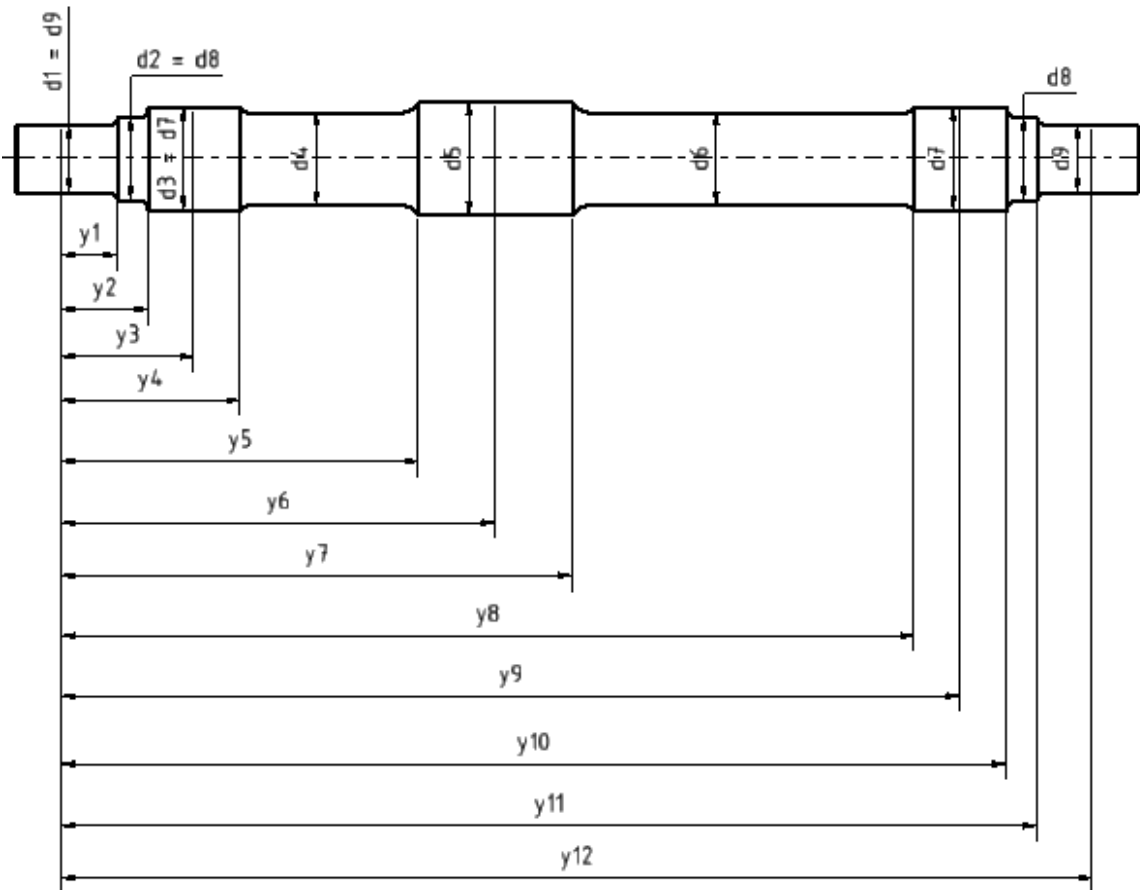
Jako výsledek lze obdržet obě hlavní napětí σ_1 a σ_2 :

$$\sigma_1 = \frac{\sigma_n + \sqrt{\sigma_n^2 + 4 \cdot \sigma_t^2}}{2} \quad \sigma_2 = \frac{\sigma_n - \sqrt{\sigma_n^2 + 4 \cdot \sigma_t^2}}{2}$$

Protože normálové napětí má několikanásobně vyšší absolutní hodnotu než napětí torzní, použijí podle Moohrovy hypotézy porovnávací napětí ($\sigma_1 - \sigma_2$) pro přezkoumání hodnot odvozených od průměru D.

$$\sigma = \sigma_1 - \sigma_2 = \sqrt{\sigma_n^2 + 4 \cdot \sigma_t^2} = \frac{32}{\pi \cdot D^3} \cdot \sqrt{(M_x + M'_x)^2 + M_y'^2 + M_z'^2} = \frac{32}{\pi \cdot D^3} \cdot M_R$$

$$\sigma_{red} = \sigma \leq \sigma_{dovolené} = \sigma_{max}$$

Obrázek 15: Rozmístění kritických míst na vnější hnací nápravě

Výsledné momenty v jednotlivých sledovaných úsecích popisuje Tabulka 4. Výsledné momenty vždy beru jako maximální absolutní hodnoty pro daný průřez. Hodnoty s „*“ jsou udány kvůli skokovým změnám momentů na daných průměrech.

Tabulka 4: Výsledné momenty na jednotlivých úsecích pro nápravu s vnějším rámem

Vzdálenost [m]	Mx+Mx' [Nm]	Mz' [Nm]	My' [Nm]	MR [Nm]
y0	0	0,0	0,0	0,0
y1	0,1	15358,9	3422,3	0,0
y2	0,16	24574,2	5475,7	0,0
y3	0,25	38397,2	8555,8	0,0
y3*	0,25	59250,4	8555,8	21039,7
y4	0,34	61934,8	7180,5	21039,7
y5	0,69	72373,8	1831,9	21039,7
y6	0,84	76847,7	1572,6	21039,7
y6*	0,84	76847,7	10239,5	20956,7
y7	0,99	69310,1	9610,6	20956,7
y8	1,66	53993,1	11389,5	20956,7
y9	1,75	51973,0	11637,8	20956,7
y9*	1,75	35285,7	11637,8	0,0
y10	1,84	22582,8	7448,2	0,0
y11	1,9	14114,3	4655,1	0,0
y12	2	0,0	0,0	0,0

V tabulce 5 je zapsáno napětí σ_{red} pro všechny sledované průřezy. Velikost napětí σ_{max} je brána dle normy ČSN EN 13 104 pro ocel jakosti EA4T (25CrMo4). Norma definuje velikost napětí na mezi únavy pro sedlo bez nalisovaného spoje a pro sedla s nalisovaným spojem a současně udává součinitel bezpečnosti pro hnací nápravy K.

Napětí na mezi únavy pro plné nápravy:

- 240 N/mm^2 pro sedla bez nalisovaného spoje
  - 145 N/mm^2 pro sedla s nalisovaným spojem
- $K = 1,66$ součinitel bezpečnosti pro hnací nápravy.

σ_{max} pro sedla bez nalisovaného spoje:
$$\sigma_{max} = \frac{240}{1,66} = 144 \text{ N/mm}^2$$

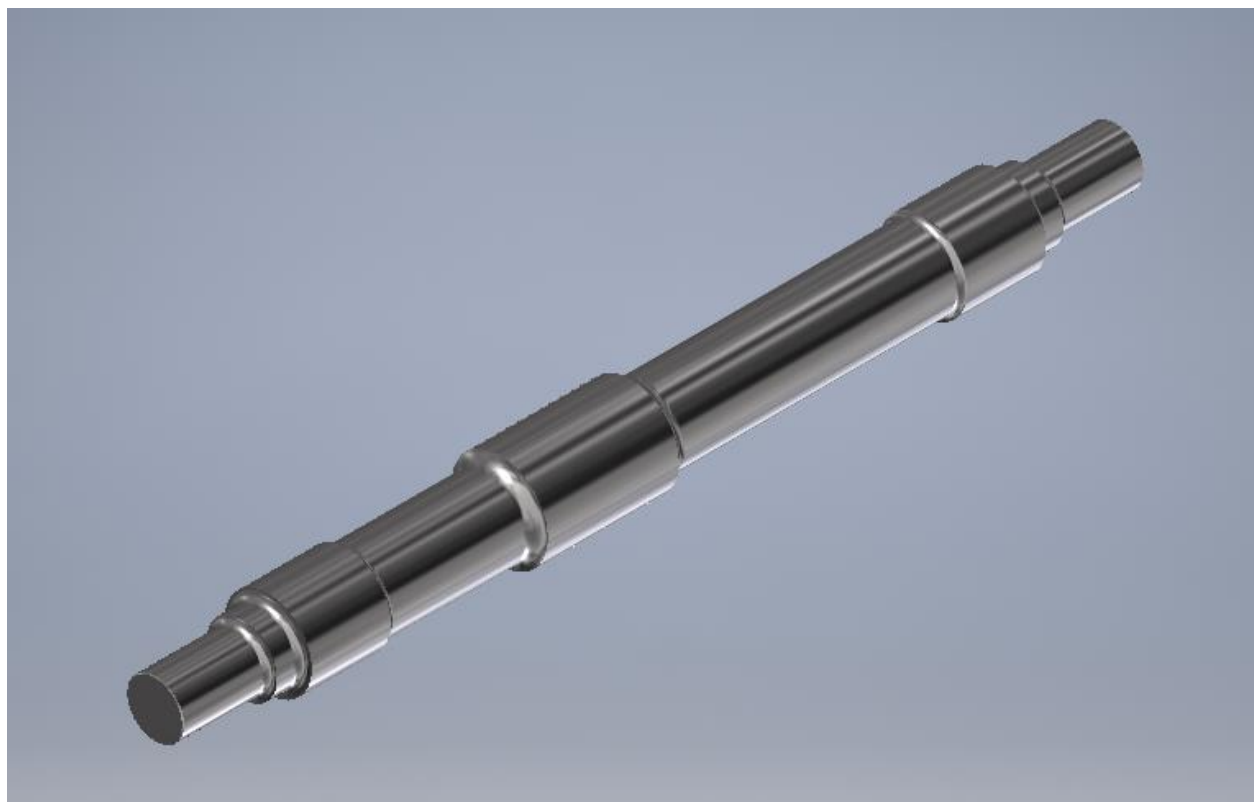
σ_{max} pro sedla s nalisovaného spoje:
$$\sigma_{max} = \frac{145}{1,66} = 87 \text{ N/mm}^2$$

Průměry d_1 až d_9 jsem navrhl tak, aby platila podmínka $\sigma_{red} \leq \sigma_{max}$ a zároveň podmínka smontovatelnosti. V této práci neřeším tvar přechodu mezi sedly ani tvar kol či velikost ložisek. Pro tyto případy existují korekce, ale protože nejsou známy potřebné parametry, vypočítávám zatížení zvlášť na každém průměru pro vzdálenosti, kde se tento průměr mění.

Tabulka 5: Výsledná napětí pro nápravu s vnějšími ložisky

Vzdálenost [m]	Průměr [m]		MR [Nm]	σ_{red} [MPa]	σ_{max} [MPa]	$\sigma_{red} < \sigma_{max}$	
y0	0	d1	0,13	0,0	0,0	87	OK
y1	0,1	d1	0,13	15735,5	73,0	87	OK
y1	0,1	d2	0,16	15735,5	39,1	144	OK
y2	0,16	d2	0,16	25176,9	62,6	144	OK
y2	0,16	d3	0,2	25176,9	32,1	87	OK
y3	0,25	d3	0,2	39338,9	50,1	87	OK
y3*	0,25	d3	0,2	63454,6	80,8	87	OK
y4	0,34	d3	0,2	65803,8	83,8	87	OK
y4	0,34	d4	0,18	65803,8	114,9	144	OK
y5	0,69	d4	0,18	75392,3	131,7	144	OK
y5	0,69	d5	0,22	75392,3	72,1	87	OK
y6	0,84	d5	0,22	79691,4	76,2	87	OK
y6*	0,84	d5	0,22	80309,4	76,8	87	OK
y7	0,99	d5	0,22	73044,1	69,9	87	OK
y7	0,99	d6	0,18	73044,1	127,6	144	OK
y8	1,66	d6	0,18	59026,8	103,1	144	OK
y8	1,66	d7	0,2	59026,8	75,2	87	OK
y9	1,75	d7	0,2	57234,7	72,9	87	OK
y9*	1,75	d7	0,2	37155,3	47,3	87	OK
y10	1,84	d7	0,2	23779,4	30,3	87	OK
y10	1,84	d8	0,16	23779,4	59,1	144	OK
y11	1,9	d8	0,16	14862,1	37,0	144	OK
y11	1,9	d9	0,13	14862,1	68,9	87	OK
y12	2	d9	0,13	0,0	0,0	87	OK

V programu Autodesk Inventor modeluji nápravu, viz Obrázek 16. Program určil její hmotnost na 446 kg. V této práci jsem se detailně nezabýval přechody mezi jednotlivými sedly, a proto by výsledná hmotnost finální nápravy mohla být jiná, rozdíl by ovšem neměl být nijak značný. Náprava na vnější rám je doplněna výkresem v příloze.

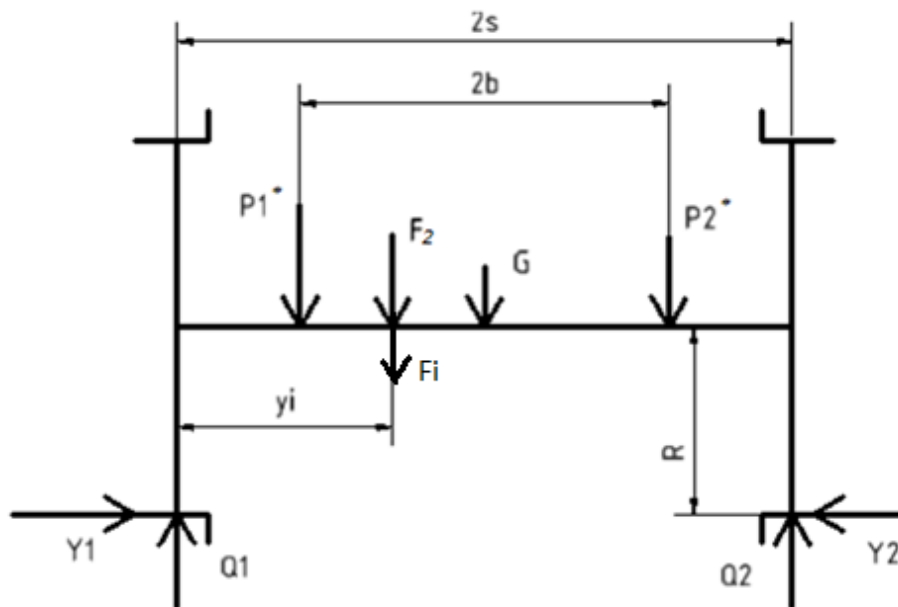

Obrázek 16: Hnací náprava s vnějšími ložisky

4. Pevnostní analýza nápravy s vnitřními ložisky

Vnitřní nápravu řeším pomocí klasické pružnosti a pevnosti, protože norma ČSN EN 13104 je zaměřena na nápravy s vnějším rámem. Používám metodu superpozice pro výpočet jednotlivých průběhů momentu. Sečtením těchto průběhů vzniknou výsledné ohybové momenty $M_o(yz)$, $M_o(xy)$ a kroutící moment M_k .

4.1. Výpočet momentů

Obrázek 17: Rozložení sil na vnitřní nápravu při přitížení levé strany

Kde:

$P_1' = P_1 + \Delta P_1$ [N] je výsledná síla na přitíženém ložiskovém čepu nápravy

$P_2' = P_2 + \Delta P_2$ [N] je výsledná síla na odlehčeném ložiskovém čepu nápravy

Y_1 [N] je vodorovná příčná síla kolmá na osu kolejnice v přitíženém styku

Y_2 [N] je vodorovná příčná síla kolmá na osu kolejnice v odlehčeném styku

H [N] je příčná síla jako rozdíl $Y_1 - Y_2$

$F_2 = F_{T12} - S$ [N] je výsledná síla od tečné složky hnací síly a síly v závěsce převodovky

F_i [N] je tíha neodpružené hmotnosti nápravové převodovky

G [N] je tíha osy nápravy

Na Obrázku 17. je zobrazeno rozložení sil při přitížení levé strany při průjezdu obloukem v rovině Z-Y. Stejně jako u vnějšího rámu musíme řešit přitížení levé i pravé strany a uvažovat nejméně příznivé varianty. Na rozdíl od nápravy vnější řeším jak síly od pohyblivých hmot, tak síly trakční. Pro síly P_1 a P_2 používám vztahy z normy ČSN EN 13104. Jelikož tato část normy se zabývá jen silami od pohyblivých hmot, přičítám k silám P_1 a P_2 reakční síly ΔP_1 a ΔP_2 od trakčního motoru. Hmotnost od samotného dvojkolí uvažuji stejnou jako u vnějšího rámy tedy $m_2 = 1000$ kg, proto hmotnost skříně zůstává také stejná $m_1 = 14290,5$ kg. Hmotnost převodovky nechávám stejnou, tedy $m_{př} = 350$ kg. Stejně tak dle normy počítám reakce Y_1 a Y_2 . V normě je účinek vlastní síly nápravy v rovnicích pro stanovení Q_1 a Q_2 zanedbán, viz Obrázek 8. Proto i já, s ohledem na stejný metodický postup, tíhu osy nápravy G zanedbávám, a ponechám pouze sílu F_i , odpovídající dvěma třetinám tíhy nápravové převodovky. Vztahy a hodnoty viz, Tabulka 6.

Tabulka 6: Vztahy a hodnoty pro přitížení levého ložiskového čepu

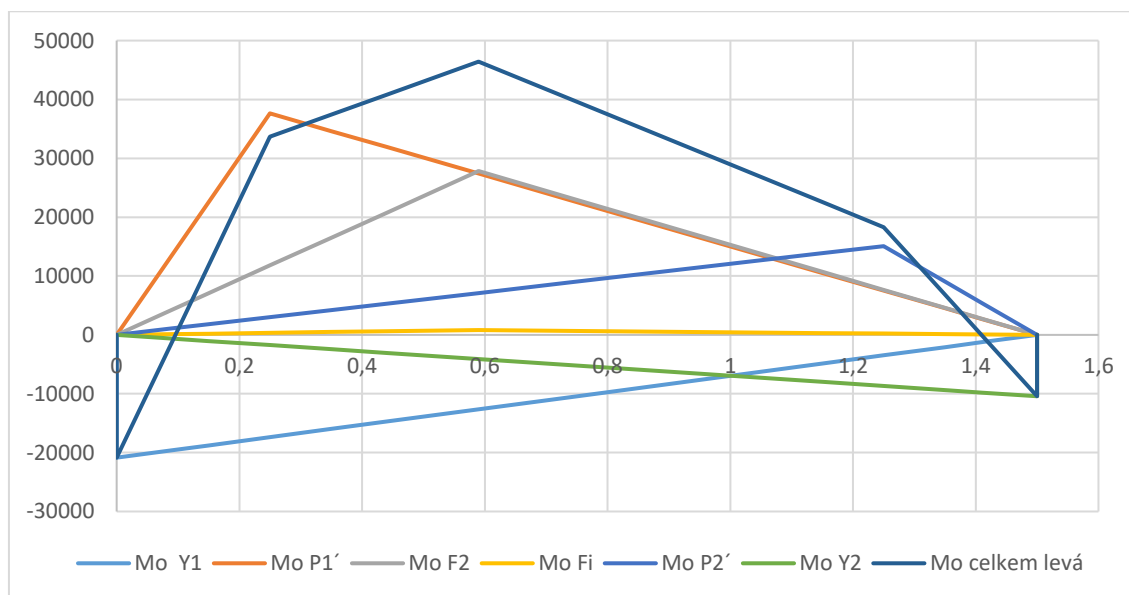
Označení	Význam	Výpočtový vztah	Hodnota
b	Vzdálenost středu ložiska od osy vozu		0,5m
s	Vzdálenost styčné kružnice od osy vozu		0,75 m
y_i	Vzdálenost zatěžující síly od styčné kružnice		0,59 m
R_k	Poloměr styčné kružnice kola a koleje		0,425 m
R_2	Poloměr roztečné kružnice kuželového kola		0,224 m
n	Vzdálenost mezi osou nápravy a osou čepu závěsky		0,53 m
h_1	Výška těžiště nad středem nápravy		1,7 m
P_1	Síla na přitíženém ložiskovém čepu nápravy	$P_1 = \left(0,625 + 0,0875 \cdot \frac{h_1}{b}\right) \cdot m_1$	129 325,3 N
P_2	Síla na odlehčeném ložiskovém čepu nápravy	$P_2 = \left(0,625 - 0,0875 \cdot \frac{h_1}{b}\right) \cdot m_1$	45 912,2 N
ΔP_1	Změna zatížení od účinku hnací síly na přitíženém ložiskovém čepu.	$\Delta P_1 = \frac{F_2 \cdot (s + b - y_i)}{2b}$	53 514,2 N
ΔP_2	Změna zatížení od účinku hnací síly na odlehčeném ložiskovém čepu.	$\Delta P_2 = \frac{F_2 \cdot (y_i - (s - b))}{2b}$	27 568,2 N
P'_1	Výsledná síla na přitíženém ložiskovém čepu nápravy	$P'_1 = P_1 + \Delta P_1$	182 840 N
P'_2	Výsledná síla na odlehčeném ložiskovém čepu nápravy	$P'_2 = P_2 + \Delta P_2$	73 480,4 N
Y_1	Vodorovná příčná síla kolmá na osu kolejnice v přitíženém styku	$Y_1 = 0,35 \cdot m_1 \cdot g$	49 066,5 N
Y_2	Vodorovná příčná síla kolmá na osu kolejnice v odlehčeném styku	$Y_2 = 0,175 \cdot m_1 \cdot g$	24 533,25 N

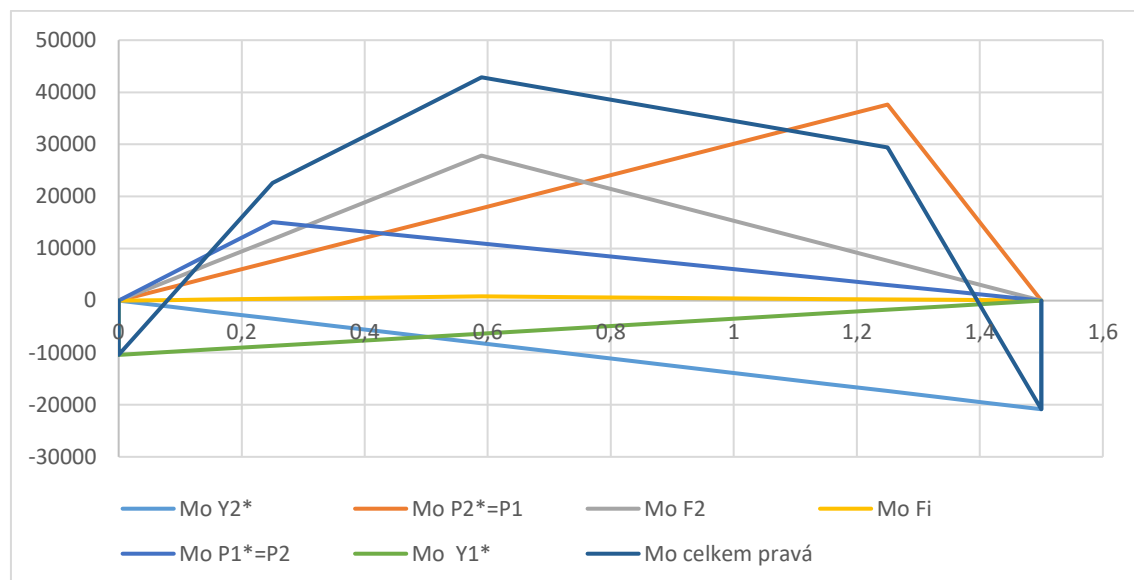
Q_1	Reakční síla od pohyblivých hmot na přitíženém styku	127 279,2 N
$Q_1 = \frac{1}{2s} \cdot (P_1 \cdot (b + s) + P_2 \cdot (s - b) + (Y_1 - Y_2) \cdot R_k + F_i \cdot (2s - y_i))$		
Q_2	Reakční síla od pohyblivých hmot na odlehčeném styku	57 768,3 N
$Q_2 = \frac{1}{2s} \cdot (P_2 \cdot (b + s) + P_1 \cdot (s - b) + (Y_2 - Y_1) \cdot R_k + F_i \cdot y_i)$		
A	Dynamické nápravové zatížení	$A = Q_1 + Q_2$ 177 047,5 N
M_h	Hnací moment	$M_h = A \cdot \mu \cdot R_k$ 31 458,1 N
S	Síla v závěsce	$S = \frac{M_h}{n}$ 59 354,9 N
F_T	Tečná složka hnací síly	$F_T = F_{T12} = \frac{M_h}{R_2}$ 140 437,8 N
F_2	Výsledná síla od pohonu	$F_2 = F_{T12} - S$ 81 083 N
F_i	Síla od neodpružené tíhy nápravové převodovky	$F_i = m_{př} \cdot g \cdot \frac{2}{3}$ 2 289 N

Výsledné grafy ohybového momentu M_o (yz) pro přitíženou levou (viz Obrázek 16.) a pravou stranu a celkový ohybový moment:

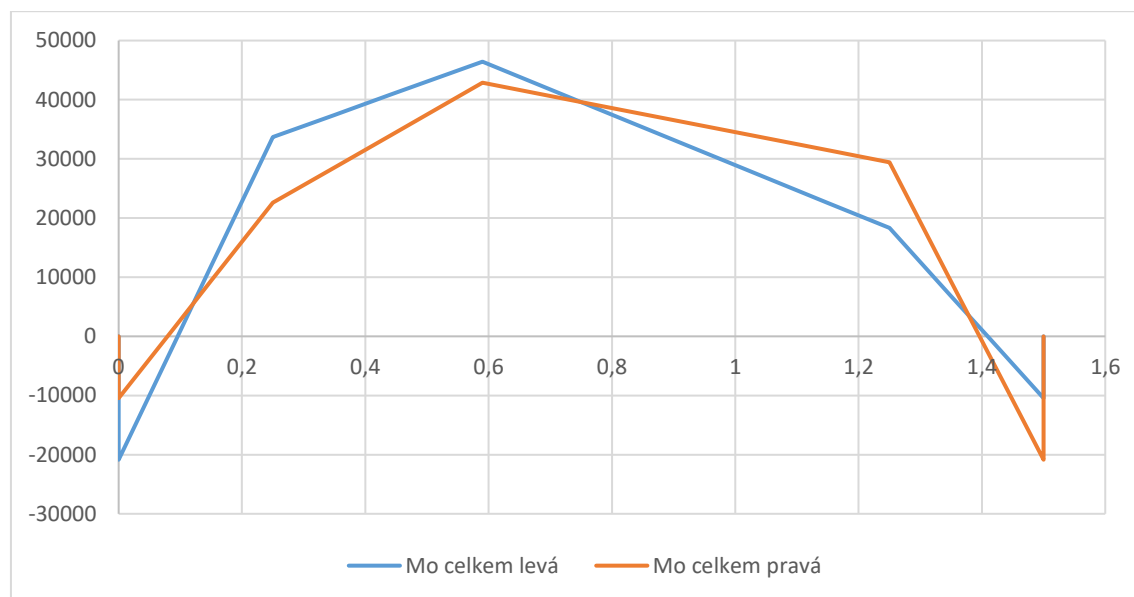
Graf 7: Průběh ohybového momentu M_x pro přitíženou levou stranu a síla F_2 míří dolů.

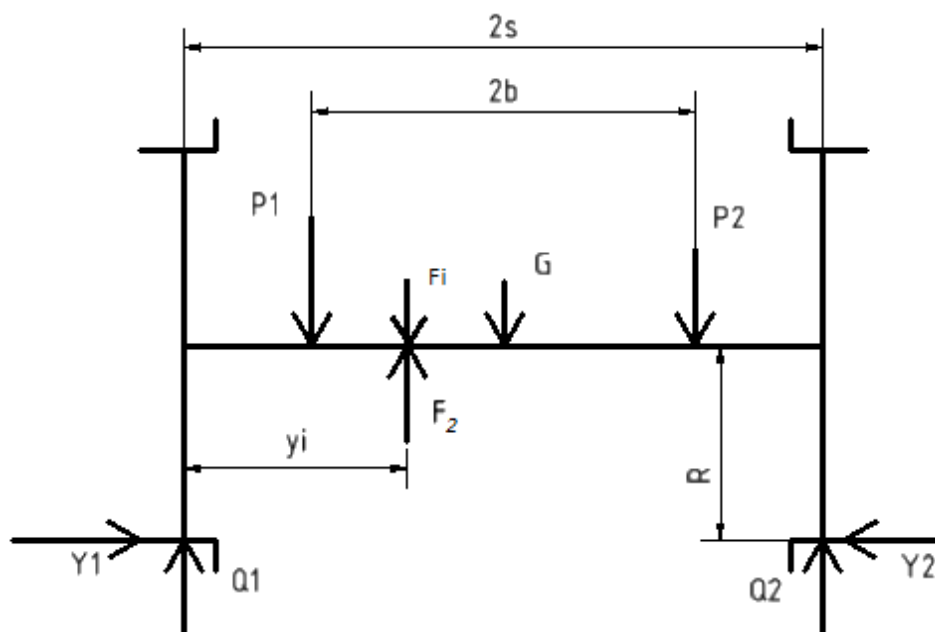
Graf 8: Průběh ohybového momentu M_x pro přitíženou pravou stranu a síla F_2 míří dolů

Graf 9: Průběh celkového ohybového momentu M_x pro přitíženou levou (modrá) a pravou (oranžová) stranu a síla F_2 směřuje dolů

Dle grafu je nejvíce namáhané místo nápravy v bodě uložení nápravové převodovky.

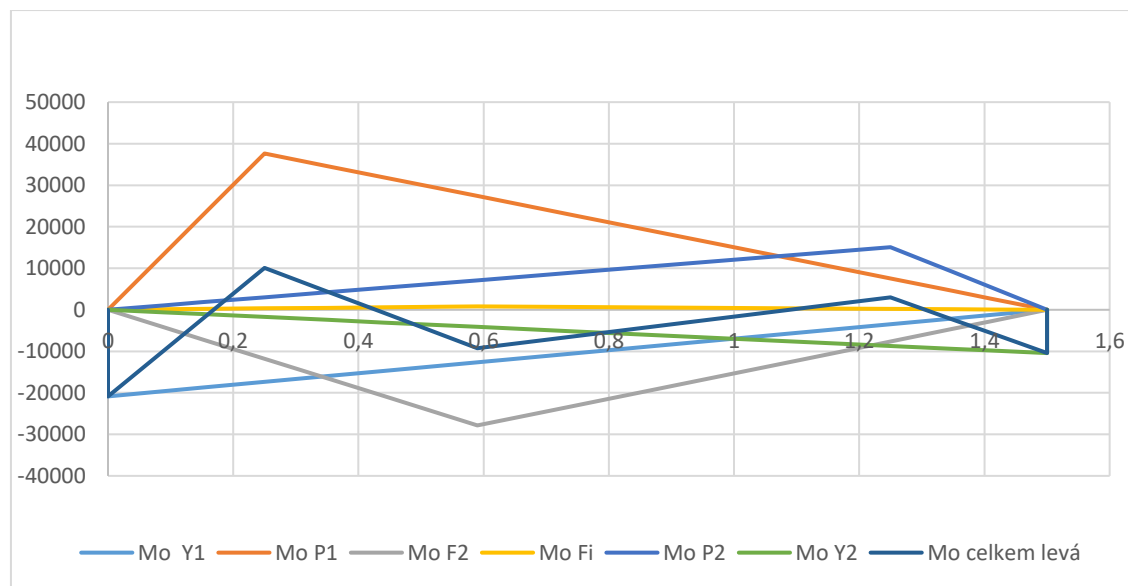

Obrázek 18: Rozložení sil pro přitížení levé strany a opačným směrem síly F_2

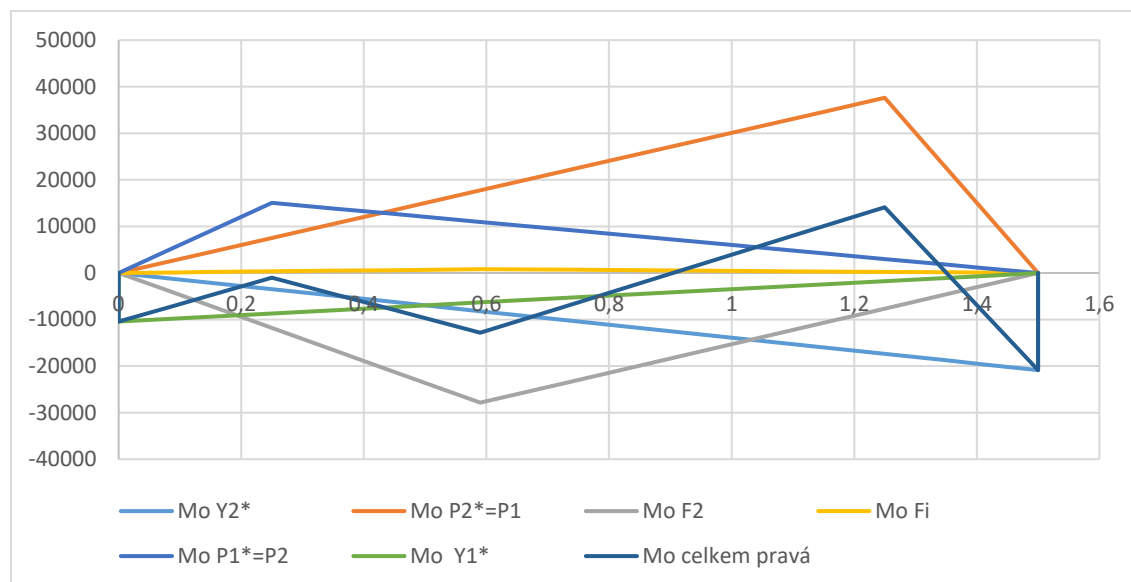
Na Obrázku 18. je zobrazeno rozložení sil při levém přitížení, ale směr síly F_2 je opačný. Znáznorňuje režim jízdy v opačném směru.

Na Grafech 10. až 12. jsou znázorněny průběhy pro přitíženou levou a pravou stranu při síle F_2 směřující nahoru:

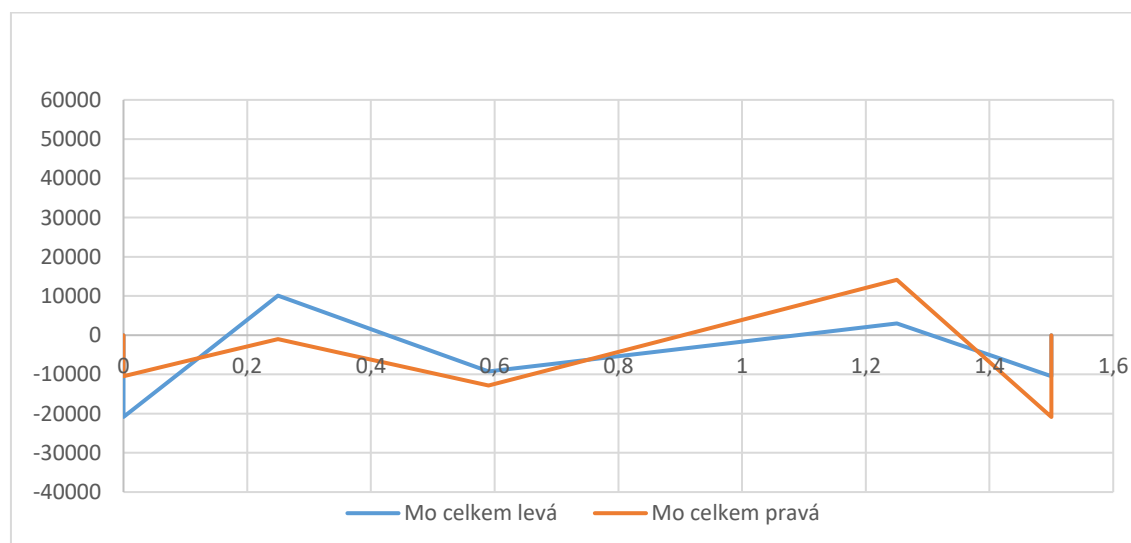
Graf 10 Průběh ohybového momentu M_x pro přitíženou levou stranu a síla F_2 míří nahoru

Graf 11: Průběh ohybového momentu M_x pro přitíženou pravou stranu a síla F_2 míří nahoru

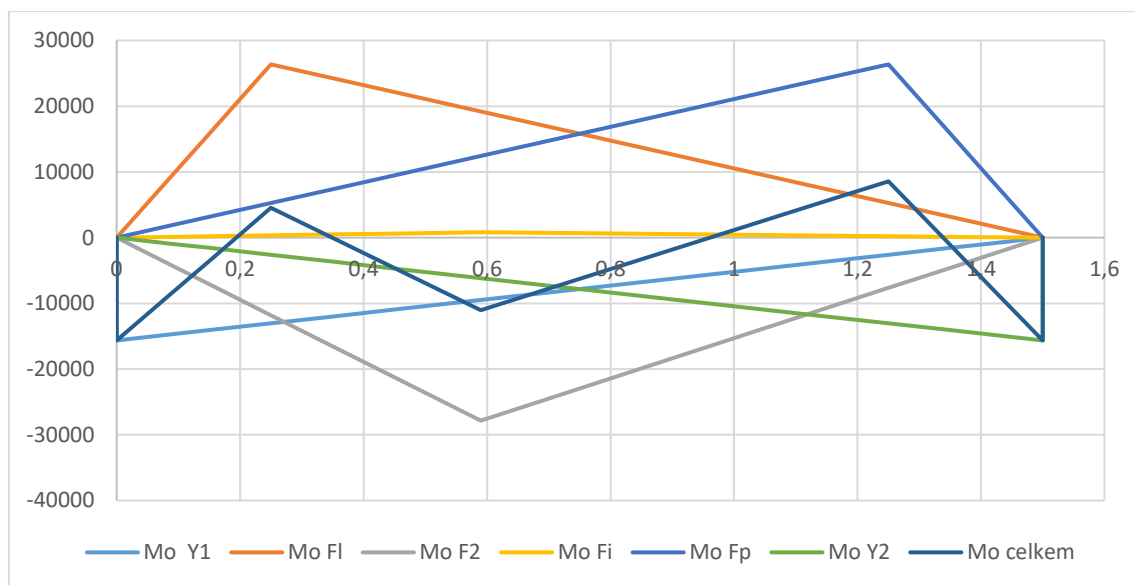

Graf 12: Průběh celkového ohybového momentu M_x pro přitíženou levou (modrá) a pravou (oranžová) stranu a síla F_2 směřuje nahoru

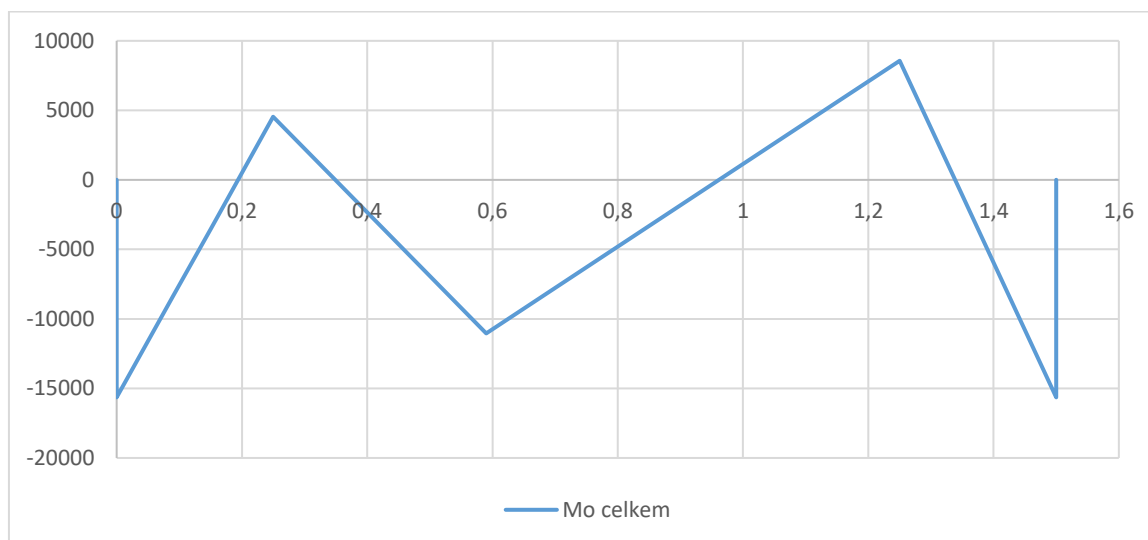

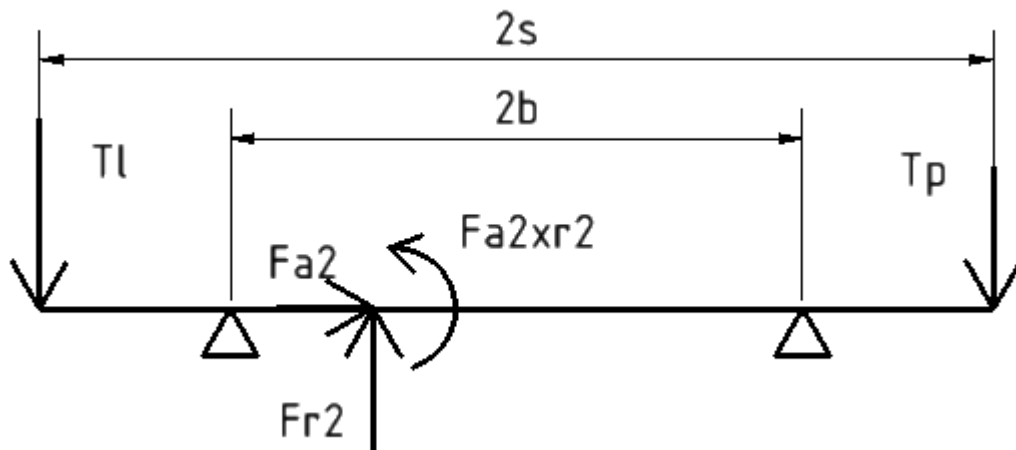
Dále uvažuji změnu ohybového momentu pro jízdu po přímé trati. V tomto případě jsou síly Y_1 a Y_2 stejně velké, protože není přitížena ani levá ani pravá strana a stejně tak síly P_1' a P_2' . K výpočtu volím jejich střední hodnoty.

Graf 13: Průběh ohybového momentu M_x pro jízdu po přímé trati

Graf 14: Průběh celkového ohybového momentu pro jízdu po přímé trati

Obrázek 19: Rozložení sil v rovině xy

Na Obrázku 19. je znázorněno rozložení sil v rovině xy. Ve vodorovném směru zachytávají síly a momenty reakce v ložiskách.

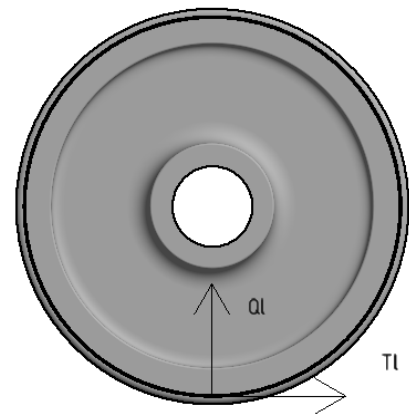
Kde:

F_{A12} [N] je axiální složky hnací síly na kuželovém kole

F_{R12} [N] je radiální složka hnací síly na kuželovém kole

T_L [N] je reakce na levém kole dvojkolí

T_P [N] je reakce na pravém kole dvojkolí

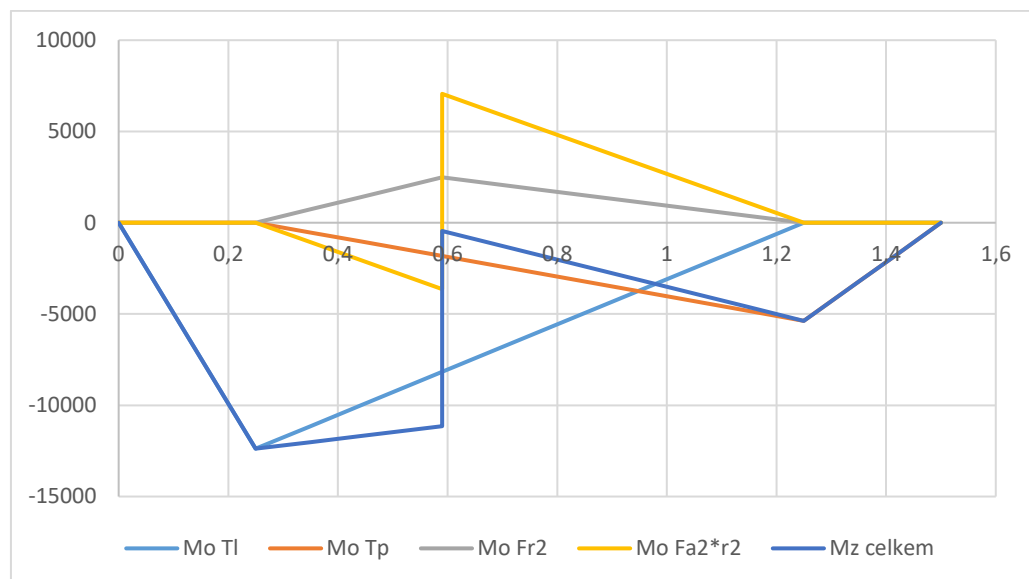
Obrázek 20: Síly mezi kolejí a kolejnicí

Tabulka 7: Síly působící ve vodorovné rovině

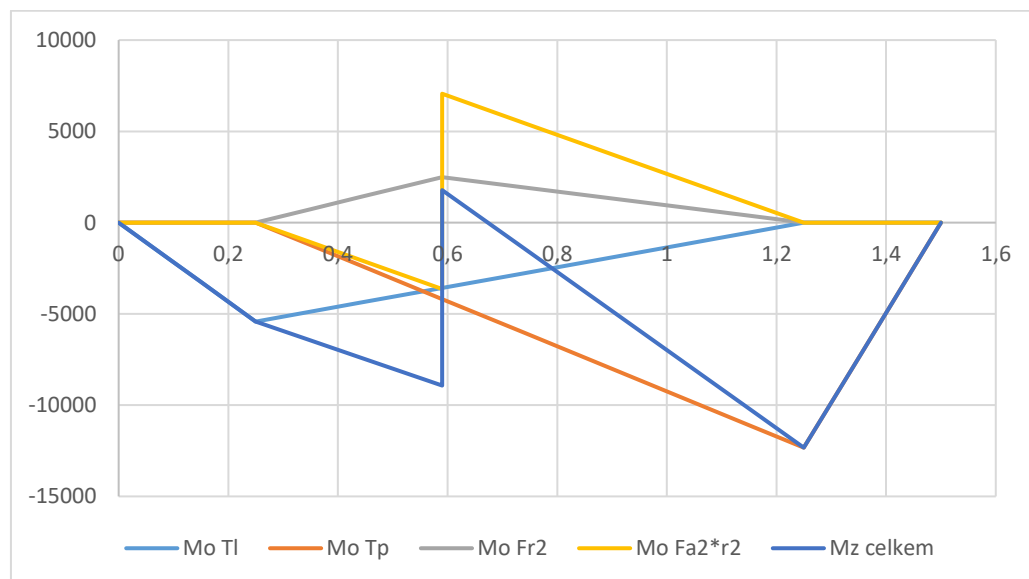
F_{A12}	Axiální složka hnací síly	$F_{A12} = F_T \cdot \operatorname{tg} \alpha \cdot \sin \delta_2$	49 791 N
F_{R12}	Radiální složka hnací síly	$F_{R12} = F_T \cdot \operatorname{tg} \alpha \cdot \cos \delta_2$	11 559,3 N
T_L	Reakce na levé kole dvojkolí při přitížení levé strany	$T_L = Q_1 \cdot \mu$	50 911,7 N
T_P	Reakce na pravém kole dvojkolí při přitížení levé strany	$T_P = Q_2 \cdot \mu$	23 107,3 N
T_L^*	Reakce na levé kolo dvojkolí při přitížení pravé strany	$T_L^* = Q_2^* \cdot \mu$	28 668,2 N
T_P^*	Reakce na pravé kolo dvojkolí při přitížení pravé strany	$T_P^* = Q_1^* \cdot \mu$	45 350,8 N

Výsledné momenty M_z pro přitíženou levou a pravou stranu:

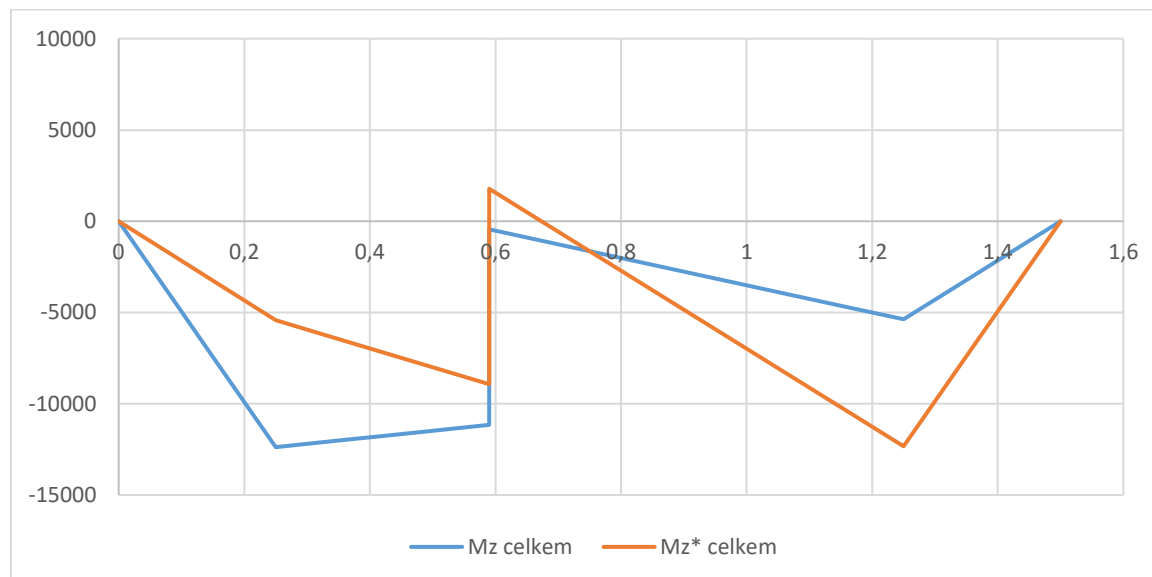
Graf 15 Průběhy ohybového momentu M_z při přitížení levé strany

Graf 16: Průběh ohybového momentu M_z při přitížení pravé strany

Graf 17: Výsledné průběhy pro M_z

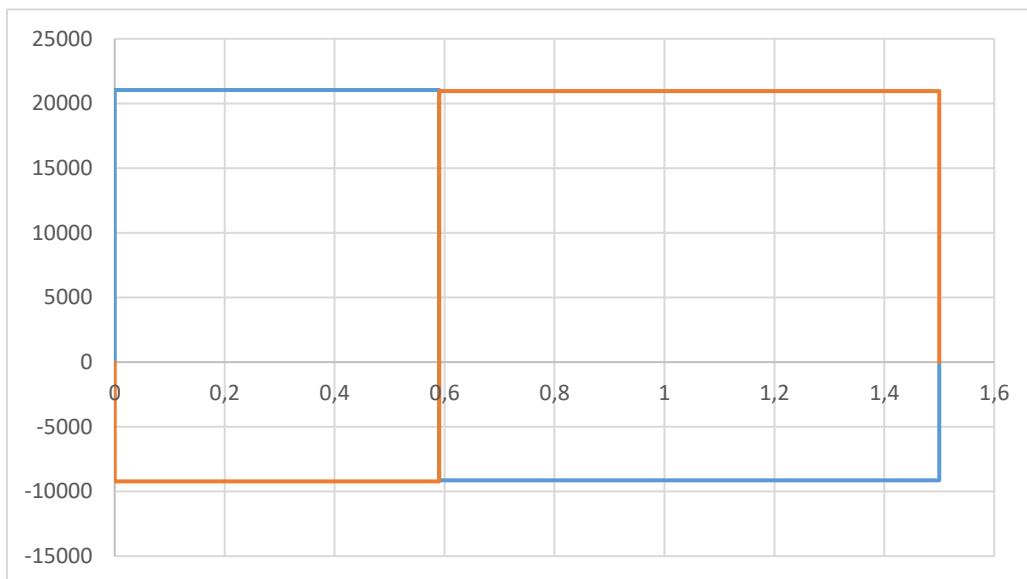
Moment M_y je kroutící moment M_k . Vztahy pro výpočet kroutícího momentu popisuje Tabulka 8.

Tabulka 8 : Hodnoty kroutících momentů na vnitřní nápravě

M_{kL}	Kroutící moment na přitíženém straně při levém přitížení	$M_{kL} = T_L \cdot R_k$	21 637,5 Nm
M_{kP}	Kroutící moment na odlehčené straně při levém přitížení	$M_{kP} = T_P \cdot R_k$	9 820,6 Nm
M_{kL}^*	Kroutící moment na odlehčené straně při levém přitížení	$M_{kL}^* = T_L^* \cdot R_k$	12 184 Nm
M_{kP}^*	Kroutící moment na přitížené straně při pravém přitížení	$M_{kP}^* = T_P^* \cdot R_k$	19 274,1 Nm

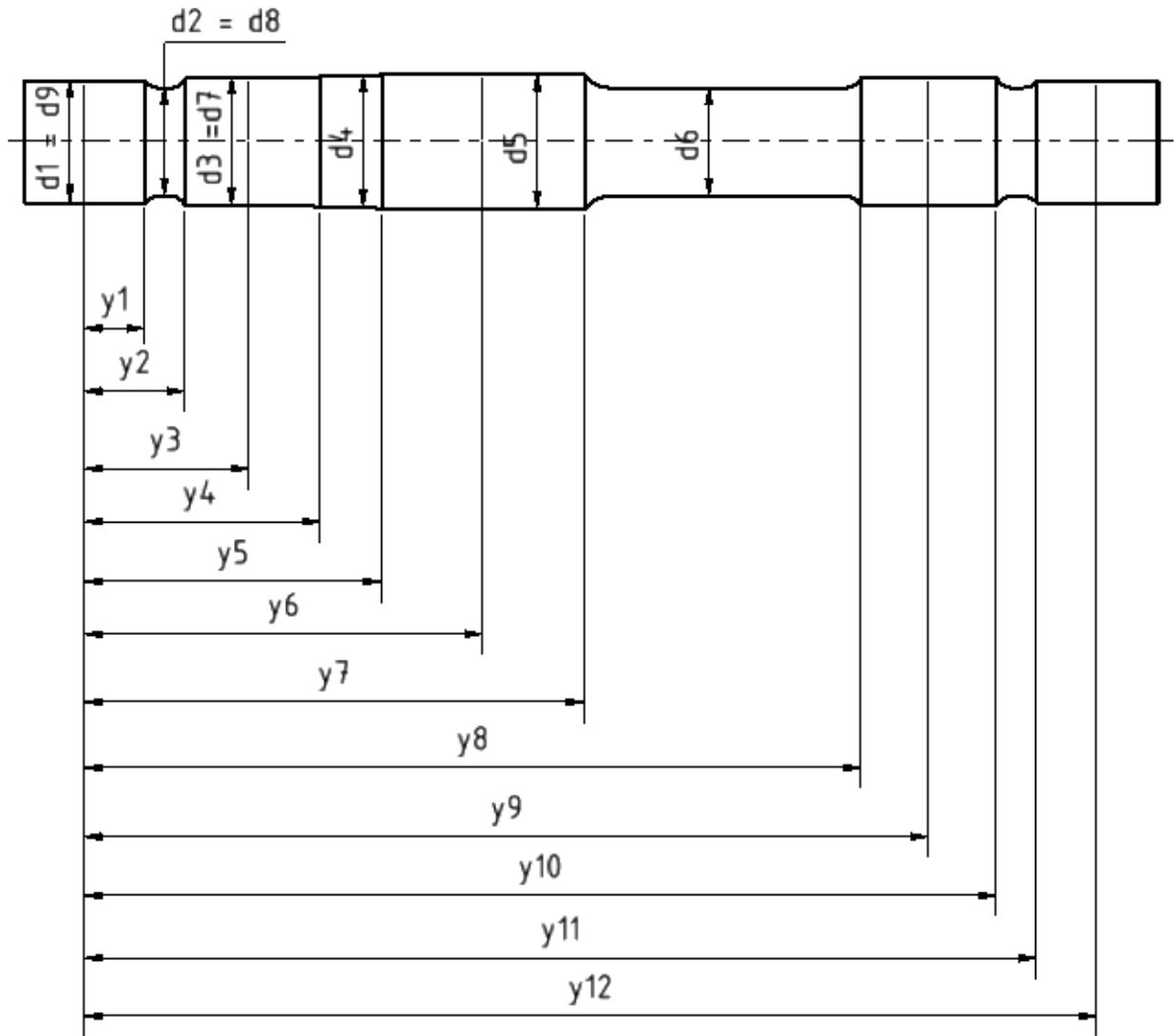
Graf 18: Průběh kroucího momentu M_y pro přitíženou levou (modrá) a pravou (oranžová) stranu

Nyní máme všechny průběhy momentů, které potřebujeme, tedy ohybové momenty M_x , M_z a kroucí moment M_y .

4.2. Výpočet napětí a výsledná hmotnost nápravy

Na vnitřní nápravě sleduji celkem 13 důležitých míst. Jsou to místa, ve kterých se buď mění geometrie nápravy, nebo zde působí zatěžující síly. Norma ČSN EN 13 104 udává vztahy pro výpočet hlavních napětí, a proto se jí budu držet stejně jako v případě vnější nápravy. Výsledný moment M_R je počítán pro každý průřez nápravy zvlášť podle totožných vztahů, viz kapitola 3.4.

Obrázek 21: Kritická místa na nápravě s vnitřními ložisky

Výsledné absolutní ohybové momenty M_x , M_z , kroutící moment M_y a celkový moment M_R pro všechna kritická místa vnitřního uspořádání jsou vypsány v Tabulce 9.

Tabulka 9: Výsledné hodnoty momentů pro sledovaná místa

Vzdálenost y		Mx max [Nm]	Mz max [Nm]	My max [Nm]	MR [Nm]
y0	0	20853,3	0,0	21039,7	29623,1
y1	0,09	9714,6	4455,5	21039,7	23598,6
y2	0,15	11868,5	7425,8	21039,7	25271,9
y3	0,25	33683,0	12376,3	21039,7	41597,9
y4	0,35	37431,0	12014,4	21039,7	44588,0
y5	0,44	40804,2	11688,7	21039,7	47373,8
y6	0,59	46426,2	11145,8	21039,7	52175,5
y6*	0,59	46426,2	1778,4	20956,7	50968,0
y7	0,74	40036,7	1566,5	20956,7	45217,0
y8	1,15	31451,9	10190,2	20956,7	39143,9
y9	1,25	29412,2	12327,5	20956,7	38160,6
y10	1,35	9306,0	7396,5	20956,7	24093,4
y11	1,41	8265,0	4437,9	20956,7	22960,6
y12	1,5	20853,3	0,0	20956,7	29564,2

Pro nápravu s vnitřními ložisky uvažuji materiál ocel jakosti EA4T, pro kterou platí nejvyšší přípustná napětí pro plné nápravy jako:

$$\sigma_{\max} \text{ pro sedla bez nalisovaného spoje: } \sigma_{\max} = \frac{240}{1,66} = 144 \text{ N/mm}^2$$

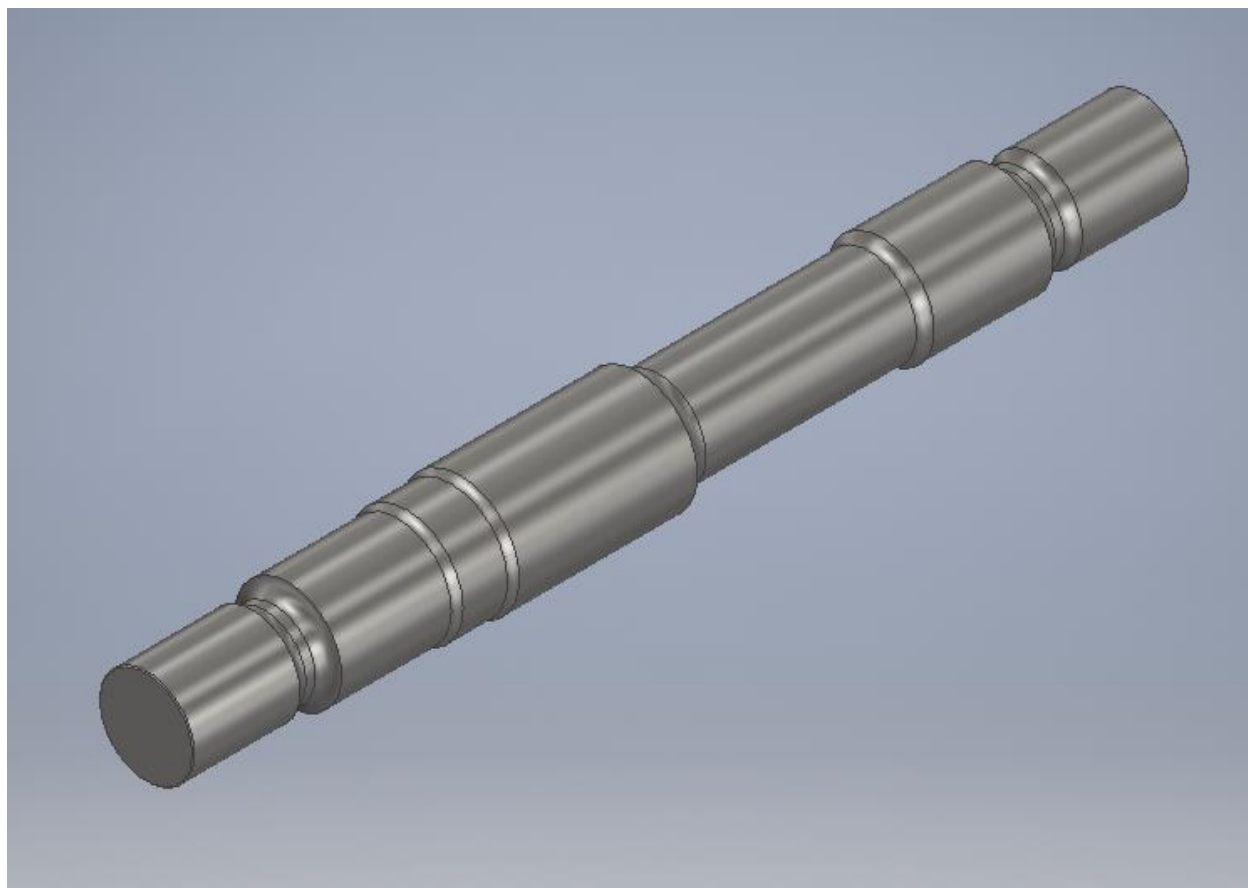
$$\sigma_{\max} \text{ pro sedla s nalisovaného spoje: } \sigma_{\max} = \frac{145}{1,66} = 87 \text{ N/mm}^2$$

Stejně jako v kapitole 3.4 i zde volím průměry d_1 až d_9 tak, aby platila podmínka: $\sigma_{red} \leq \sigma_{max}$ a zároveň byla zaručena smontovatelnost. Vzhledem k tomu, že se detailně nezabývám přechody mezi sedly ani souvisejícími součástmi (např. ložiska), volím průměry d tak, aby byly řádově o desítky MPa menší než maximální povolené napětí.

Tabulka 10: Výsledná napětí pro nápravu s vnitřními ložisky

Vzdálenost [m]	Průměr [m]		MR [Nm]	σ_{red} [MPa]	σ_{max} [MPa]	$\sigma_{red} < \sigma_{max}$
y0	0	d1	0,16	30050,6	74,72970123	87 OK
y1	0,09	d1	0,16	24031,2	59,76076026	87 OK
y1	0,09	d2	0,13	24031,2	111,4156004	144 OK
y2	0,15	d2	0,13	26370,2	122,2598245	144 OK
y2	0,15	d3	0,18	26370,2	46,05707036	87 OK
y3	0,25	d3	0,18	43529,5	76,02666407	87 OK
y4	0,35	d3	0,18	47001,0	82,08986928	87 OK
y4	0,35	d4	0,185	47001,0	75,61220344	144 OK
y5	0,44	d4	0,185	50234,4	80,81395484	144 OK
y5	0,44	d5	0,19	50234,4	74,60032903	87 OK
y6	0,59	d5	0,19	55802,6	82,86938522	87 OK
y6*	0,59	d5	0,2	53716,2	68,39354474	87 OK
y7	0,74	d5	0,19	48413,0	71,89539592	87 OK
y7	0,74	d6	0,16	48413,0	120,3931935	144 OK
y8	0,75	d6	0,16	48065,3	119,528545	144 OK
y9	1,15	d6	0,16	40022,6	99,52814187	144 OK
y9	1,15	d7	0,18	40022,6	69,90179511	87 OK
y10	1,25	d7	0,18	38416,2	67,0959935	87 OK
y11	1,35	d7	0,18	22933,6	40,05476116	87 OK
y11	1,35	d8	0,13	22933,6	106,3265212	144 OK
y12	1,41	d8	0,13	21204,6	98,31071036	144 OK
y12	1,41	d9	0,16	21204,6	52,73159928	87 OK
y13	1,5	d9	0,16	28396,3	70,61577553	87 OK

Náprava je opět vymodelována v programu Autodesk Inventor. Program určil její hmotnost na 305 kg.

Obrázek 23: Hnací náprava s vnitřními ložisky

5. Hmotnostní porovnání

V kapitolách 3. a 4. získávám hmotnosti jednotlivých náprav. Náprava pro vnější rám váží cca 446 kg, zatímco náprava pro vnitřní rám vyjde lehčí o 141 kg, tedy cca 305 kg. Pro přesnější určení by bylo nutné zabývat se detailněji přechody mezi jednotlivými sedly a zároveň znát rozměry souvisejících součástí (např. kola, ložiska). Rozdíl v hmotnosti je cca 31 %, což rozhodně není zanedbatelná hodnota a je jasně patrné, že má smysl se touto problematikou případně dále zabývat.

6. Závěr

Dle zadání jsem se na začátku seznámil s koncepčním řešením částečně nízkopodlažního kolejového autobusu. V krátkosti jsem zhodnotil, že pro nápravu s vnitřním rámem není vhodná zástavba s motorem napříč a vytvořil jsem schéma možného podvozkového rámu s vnitřními ložisky, a to přepracováním původního koncepčního návrhu jednonápravového podvozku s vnějšími ložisky. Nastínil jsem možné klady a zápory vnitřního rámu. V kapitole 3 jsem se zabýval rozbořem silových účinků působících na vnější nápravu. Aplikoval jsem vybrané pasáže z normy pro konstrukci poháněných náprav ČSN 13 104. V průběhu výpočtu jsem musel navrhnout základní parametry nápravové převodovky. Pomocí momentů zatěžujících nápravu jsem provedl základní pevnostní analýzu a navrhl vnější nápravu tak, aby redukované napětí nepřesahovalo maximální dovolené napětí. Nápravu jsem vymodeloval a určil tak její hmotnost a vytvořil návrhový výkres. V kapitole 4 jsem se zabýval nápravou pro vnitřní ložiska. Pomocí modifikace normy a znalostí klasické pružnosti a pevnosti jsem rozebral silové účinky působící na nápravu a následně provedl pevnostní analýzu. Vnitřní nápravu jsem opět vymodeloval, stanovil její hmotnost a vytvořil návrhový výkres. V samotném závěru jsem obě řešení porovnal a zjistil, že náprava s vnitřními ložisky je o 104 kg lehčí, než náprava s vnějšími ložisky a úspora hmotnosti je tak cca 31 %. Jistě by bylo z hlediska navazujících prací zajímavé detailně prozkoumat přechody mezi jednotlivými sedly a životnost nápravových ložisek. Problém snížení úhlové tuhosti u vnějšího rámu vlivem zmenšení vzdálenosti os ložisek nebyl cílem zkoumání této práce, ale představuje potenciální námět případné navazující práce.

Zdroje

- [1] M 120.0, M120.1 "autobus" In: železničář, [online], [vid. 2018-06-21], Dostupné z: <http://www.pshzd.cz/m1200.html>
- [2] HARÁK, Martin. *Motoráky se modernizují i v Přerově* [online], 19.3.2018, [vid. 2018-06-21], Dostupné z: <https://zeleznicar.cd.cz/zeleznicar/hlavni-zpravy/motoraky-se-modernizuji-i-v-prerove/-17451/>
- [3] RegioMouse aneb Regionální myš aneb 810.431 | Railpage.net. *Railpage.net | Vlaky a železnice* [online]. Copyright © 2006 [cit. 29.06.2018]. Dostupné z: <https://www.railpage.net/regiomouse-aneb-regionalni-mys-aneb-810-431-7/>
- [4] *Motorové jednotky REGIONOVA* [online]. Copyright ©, [cit. 12.07.2018]. Dostupné z: <http://www.regionovy.cz/soubory/titulnistrana/9.12.2012/814213-214.jpg>
- [5] KUGL, O. a kol.: Projekt - III. ročník. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2005
- [6] ŠÍP, Milan. *Návrh skříně pro nízkopodlažní kolejový autobus*. 2014
- [7] HŘÍBAL, Pavel. *Hybridní pohon pro nízkopodlažní kolejový autobus*. 2014
- [8] MOJŽIŠ, Jan. *Konstrukční návrh pohonu kolejového elektrobusu*. 2017
- [9] VÁGNER, Pavel. *Podvozek pro nízkopodlažní kolejový autobus*. 2014
- [10] KOLÁŘ, Jose. *Konstrukce kolejových vozidel (prezentace z přednášek)*. 2017
- [11] KOLÁŘ, Josef. *Převody pro KV (prezentace z přednášek)*. 2012

Seznam obrázků

Obrázek 1: M 120.001 [1].....	8
Obrázek 2: RegioNova [4].....	8
Obrázek 3: RegioMouse [3].....	9
Obrázek 4: Koncept nízkopodlažního kolejového autobusu [6]	9
Obrázek 5: Zástavba pohonu - "power pack" [7]	10
Obrázek 6: Jednonápravový trakční podvozek [9]	11
Obrázek 7: Půdorys vnitřního a vnějšího rámu	12
Obrázek 8: Rozložení sil ohybového momentu M_x	14
Obrázek 9: Zatížení od pohyblivých hmot pro přitížení levý ložiskový čep.....	16
Obrázek 10: Zatížení od pohyblivých hmot pro přitížený pravý ložiskový čep	17
Obrázek 11: Silové poměry kuželového soukolí s přímými zuby [5].....	20
Obrázek 12: Zobrazení sil na nápravové převodovce	21
Obrázek 13: Rozložení sil od pohonu v rovině y-z.....	22
Obrázek 14: Rozložení trakčních sil v rovině xy	23
Obrázek 15: Rozmístění kritických míst na vnější hnací nápravě	27
Obrázek 16: Hnací náprava s vnějšími ložisky	30
Obrázek 17: Rozložení sil na vnitřní nápravu při přitížení levé strany	31
Obrázek 18: Rozložení sil pro přitížení levé strany a opačným směrem síly F_2	35
Obrázek 19: Rozložení sil v rovině xy	38
Obrázek 20: Síly mezi kolejí a kolejnící.....	38
Obrázek 21: Kritická místa na nápravě s vnitřními ložisky	42
Obrázek 22: Návrh vnitřní nápravy s vyznačenými vzdálenostmi důležitých bodů.....	42
Obrázek 23: Hnací náprava s vnitřními ložisky.....	45

Seznam tabulek

Tabulka 31: Význam a hodnoty použitých parametrů	14
Tabulka 2: Parametry nápravové převodovky	19
Tabulka 3: Hodnoty kroutících momentů	26
Tabulka 4: Výsledné momenty na jednotlivých úsecích pro nápravu s vnějším rámem	28
Tabulka 5: Výsledná napětí pro nápravu s vnějšími ložisky	29
Tabulka 6: Vztahy a hodnoty pro přitížení levého ložiskového čepu.....	32
Tabulka 7: Síly působící ve vodorovné rovině	38
Tabulka 8 : Hodnoty kroutících momentů na vnitřní nápravě	40
Tabulka 9: Výsledné hodnoty momentů pro sledovaná místa	43
Tabulka 10: Výsledná napětí pro nápravu s vnitřními ložisky	44

Seznam grafů

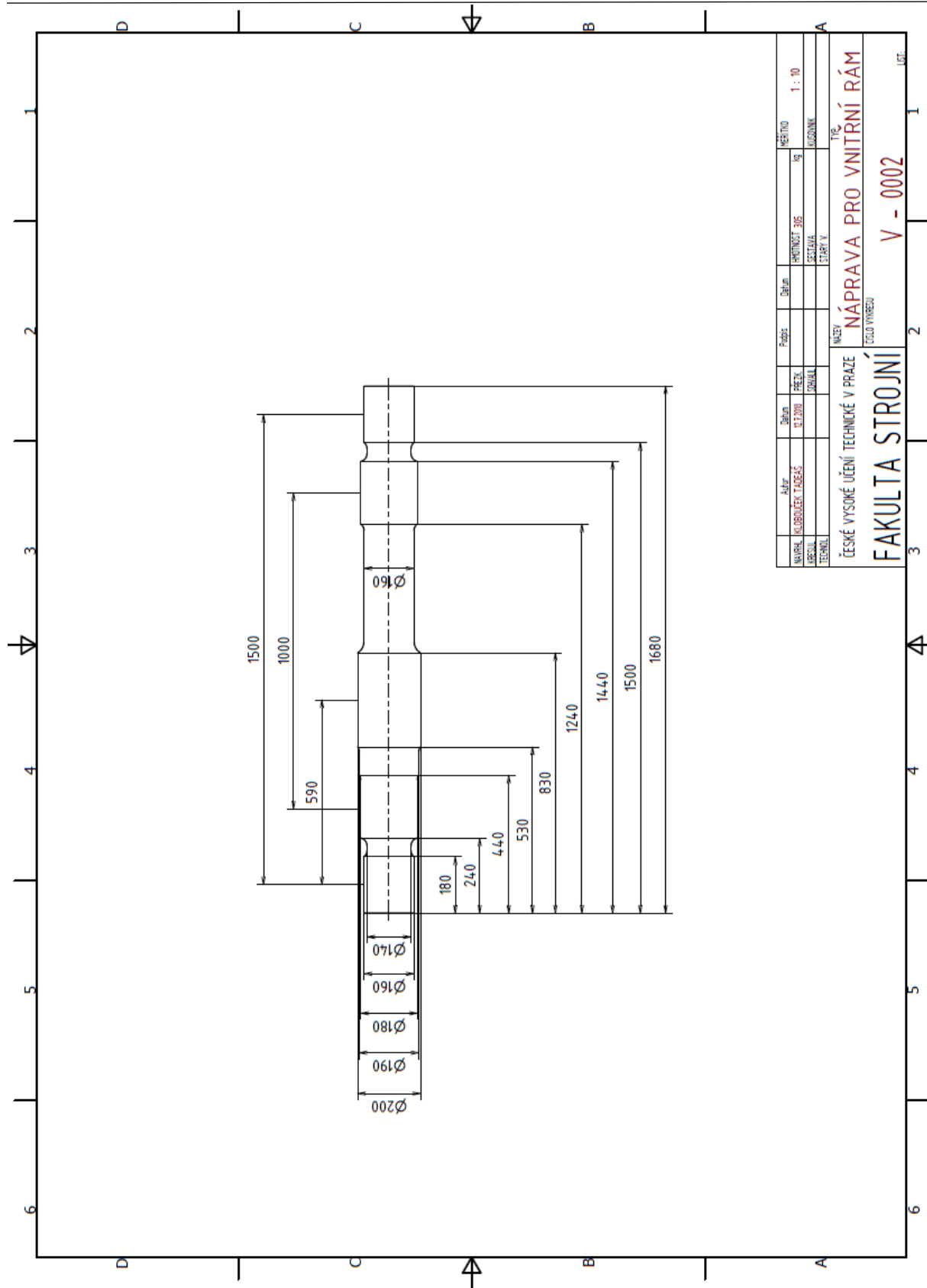
Graf 1: Ohybový moment M_x od pohyblivých hmot	18
Graf 2: Ohybový moment M_x'	23
Graf 3: Ohybový moment M_z' pro přetížení levé strany (modrá) a pravé strany (oranžová).....	25
Graf 4: Průběh momentu M_z' bez třecích sil.....	25
Graf 5: Průběh momentu M_z' bez sil z ozubení.....	25
Graf 6: Průběh kroutícího momentu M_y' pro přetíženou levou (modrá) a pravou (oranžová) stranu.....	26
Graf 7: Průběh ohybového momentu M_x pro přetíženou levou stranu a síla F_2 míří dolů.	33
Graf 8: Průběh ohybového momentu M_x pro přetíženou pravou stranu a síla F_2 míří dolů	34
Graf 9: Průběh celkového ohybového momentu M_x pro přetíženou levou (modrá) a pravou (oranžová) stranu a síla F_2 směřuje dolů.....	34
Graf 10 Průběh ohybového momentu M_x pro přetíženou levou stranu a síla F_2 míří nahoru	35
Graf 11: Průběh ohybového momentu M_x pro přetíženou pravou stranu a síla F_2 míří nahoru	36
Graf 12: Průběh celkového ohybového momentu M_x pro přetíženou levou (modrá) a pravou (oranžová) stranu a síla F_2 směřuje nahoru	36
Graf 13: Průběh ohybového momentu M_x pro jízdu po přímé trati	37
Graf 14: Průběh celkového ohybového momentu pro jízdu po přímé trati	37
Graf 15 Průběhy ohybového momentu M_z při přetížení levé strany.....	39
Graf 16: Průběh ohybového momentu M_z při přetížení pravé strany.....	39
Graf 17: Výsledné průběhy pro M_z	40
Graf 18: Průběh kroutícího momentu M_y pro přetíženou levou (modrá) a pravou (oranžová) stranu.....	41

Přílohy

Příloha 1: Náprava pro vnější rám

Příloha 2: Náprava pro vnitřní rám

Aditor	Štátní	PREZÍ	Podpis	Datum	MEŘITVO	1 : 10
MAJHL	KLOBOUČEK	TABEAS	PREZÍ	07.2008	PRŮMYSLOVÝ	kg
ARSOVA	TECHNOL	TECHNOL	ŠKOLIVA	ŠTART V	STROJNÍ	
ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE			NÁPRAVA PRO VNITRNÍ RÁM			
FAKULTA STROJNÍ			V - 0002			
ČÍSLO VÝKRESU			LST.			